

JÁSZKUNSAĞ

XIII. ÉVFOLYAM

3. SZÁM

Kaljo Richard (Tallinn): Lenin

JÁSZKUNSÁG

A Tudományos Ismeretterjesztő Társulat
Szolnok Megyei Szervezetének folyóirata
Megjelenik negyedévenként

XIII. évfolyam, 3. szám
1967. október

Az utolsó kézirat nyomdába érkezett
1967. szeptember 21., megjelent 1967. november.

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető a Posta
Központi Hírlap Irodánál (Bp., V., József nádor
tér 1.) és a postahivataloknál. Előfizetési díj:
1 évre 20,— Ft. Csekk számlaszám: egyéni elő-
fizetésnél 61 280, közületinél 61 066.

A szerkesztő bizottság elnöke:
S z u r m a y E r n ő

Szerkesztő bizottság:

Barna Gábor, Elek Lajos, Imre Lajos,
Mészáros Ferenc, Mohácsi Ottó, Simon Béla,
Soós István

Felelős szerkesztő:
K a p o s v á r i G y u l a

Szerkesztőség: Szolnok, Kossuth tér 4.
Telefon: 23—50.

Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk
vissza.

Kiadja a Szolnok megyei Néplap
Lapkiadó Vállalat
Felelős kiadó: Virág Iván

Index-szám: 25 910

1297—67 Szolnoki Nyomda, Szolnok, Május 1. u. 19.
Felelős vezető: Mészáros Sándor.

T A R T A L O M :

Szurmay Ernő: A Nagy Októberi Szocialista Forradalomra emlékezve — — — — —	97
Szabó István: Testvérvárosunk, Tallinn tör- ténétéből. — A bolsevikok szerepe az észtoniai februári polgári demokratikus forradalomban — — — — —	100
Dr. Merényi László: 50 évvel ezelőtt... — —	107
Rideg Gábor: Egy gondolat két megfogalma- zása. — Szabó László: Famunkás emlék- mű és a Lenin portré... — — — — —	109
Nagy idők tanúi... Bistey András—Bistey László: Szikszai Kálmán egykori vöröskatona emlékeiből	112
Kaposvári Gyula—Kisfaludi Sándor: A forradalom katonája: Szendrei József —	119
Vass Gyula: Szovjet segítség az alföldi szén- hidrogén kutatásban — — — — —	127
Testvérvárosunk, Tallinn képzőművészeti életéből — — — — —	132
Egri Mária: Szolnoki képzőművészek a Szov- jetunióban — — — — —	134
Rideg Gábor. Az „Optimista tragédia” a Szigligeti Színház műsorán — — — — —	138
Szatmáry Györgyné: A szovjet irodalom ol- vasottsága a Szolnok Megyei Verseggy Könyvtárban — — — — —	141
Molnár Sándor: A barátság hídján. — A Szolnok megyei orosz nyelvoktatás tör- ténétéből — — — — —	146
Kissné Tóth Lenke: A barátság velük nő —	149

A címlapon:
Jüri Palm (Tallinn): Plakáatterv

A Nagy Októberi Szocialista Forradalomra emlékezve

A nagy évfordulóhoz méltó bevezető szavakon gondolkodva mindig egy idézet toltul emlékezetem előterébe. Bárhogy formálgatom a mondatokat, nem tudok szabadulni tőle. Engedek hát a kényszernek és leirom Henri Barbusse-nak, a világhírű francia ironak rég mondott, de örökérvényű szavait: „Amikor majd a felszabadult emberiség megjelöli felszabadulásának dátumait, a legnagyobb lelkesedéssel és emelkedettséggel fogja ünnepelni 1917. október 25-ét, azt a napot, amikor megszületett a szovjet állam, amelynek egyik legelső dekrétuma a békéről szóló dekrétum volt.”

Nem véletlen, hogy éppen ez a gondolat foglalkoztat erősen, amikor a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 50. évfordulójára emlékezem. Úgy érzem ugyanis, hogy az emberiség sok évezredes történetében ez a két dolog jelenti a leggyökeresebb fordulatot: a társadalmi, gazdasági, érzelmi és értelmi felszabadulás a maga összes konzekvenciáival együtt, valamint az emberiséget úgyszólván fejlődése első szakaszától eltekintve állandóan jenyegető borzalomnak, a háború iszonyú rémének leküzdésére irányuló tudatos és következetes törekvés.

Eme új korszak hajnalát jelentő forradalom győzelmét nem bolmi bibliai „idők teijessége” hozta meg éppen 50 esztendővel ezelőtt. Az a mennyiségi változás csapott át minőségibe, amelyet az orosz munkásosztály félévszázados barca, szenvedése során kinokban, bukásokban, időleges győzelmekben szerzett tapasztalata balmazott össze. Ezt a mérhetetlenül gazdag barci tapasztalatot, amelyben benne volt a pétervári gyárak balálra hajszolt munkásainak, a lénai aranybányászoknak, a szibériai hőmezőkre burcolt tízezreknek a verejtéke, Marx és Engels lángelméje, a Véres Vasárnapon a Téli Palota előtti térre ömlő, ártatlanul kiontott munkásvér, az illegális marxista körök tudatformáló munkája, a Krasznojá Presznja véres barikádjait védők utolsó sóhaja éppúgy, mint a világban lezajlott megelőző forradalmak, munkás megmozdulások tanulságainak összegezése és mindennek az 1917-ben Oroszországban kialakult helyzetre való alkalmazása.

Ezt a szeniális szintézist végezte el Lenin és az általa irányított Bolsevik Párt.

A bolsevikok vezette orosz munkásosztály megtalálva és megragadva a hatalmas félféudális birodalom paraszti tömegeinek kezét, szétzúzta az első világháborúban alapjaiban megrendült, vezetése csak a kancsukák árnyékában képes burzsoázia hatalmát és a háború sújtotta világban a „messzezenő nagy moszkvai árra” figyelő nemzetközi munkásosztály együttérzésétől kísérve megteremtette elsőnek a világon a munkások és parasztok kizsákmányolástól mentes államát.

Es hiába volt a koncon marakodó imperialista hatalmak minden erőfeszítése, a vesztett hatalom visszaszerzéséért bazarulóvá vált belső reakció farkas kegyetlensége, megvalósult a proletárdiktatúra, a XX. század újtipusú demokráciája, és ezzel megteremtődött a szocializmus építésének legfontosabb feltétele.

Hogy mi történt addig, amíg Robert Rozsnyevszkij, a költő, levelet íróan a XXX. századhoz joggal írhatta le ezeket a sorokat:

„A harmincadik századhoz
levelet ír
sok millió kortársam.
Írnak kobó nagyságú óriással
(kétezer tonnás sorokban!)
Levelet írnak rakéták köreivel az égrel

Írnak a jégtörő súlyával
oda, hol nem volt egyetlen sor sem.
Levelet írnak, torkon ragadva
óceáni lendületét a folyóknak!
Írnak zordan és lassan,
saját erejükön csodálkozva...”

- nos, azt ismét csak a költő tudja legbűbben kifejezni:

Elégtek az igazság tűzén,
betegségtől megbasadtak,
nem tűrték a rágalmat,
munkásszívek, robanásban - kifulladás...”

De „... a Forradalom igazával
dobogtunk együtt!
Felettünk lángolt tűzpiros nagysága
mindenütt”

Csak az a nép volt képes 50 esztendő világgraszoló politikai, gazdasági, katonai győzelmeit megívni, és 50 esztendő alatt bőven adódott szenvedéseit elviselni, amely megszabadult a kizsákmányolás minden nemétől. Ezért is áll fölötté magasan minden addigi forradalmaknak 1917. október 25-e. A soknemzetiségű orosz állam a testvéri népek szilárd szövetségévé vált, amelyen mint kösziklán a tenger babjai, úgy törtek meg az imperializmus erőinek próbálkozásai, s ebbe a kösziklába csorbult bele a világ-imperializmus legreakciósabb, legsovinisztább élcsapatának, a fasiszmusnak a foga is.

Lenin írta a „Baloldaliság - a kommunizmus gyermekbetegsége” - c. művében, hogy a Nagy Októberi Forradalom fejlődésének törvényszerűségei, „nem helyi, nem különleges nemzeti, nem csupán orosz, hanem nemzetközi jelentőségűek”. A világtörténelem utolsó 50 esztendejének eseményei cáfolhatatlanul igazolják e látnoki szavak igazságát. A kapitalizmus megdönthetetlennek hitt rendszerén az Októberi Forradalom ütötte az első hatalmas rést. Jogos büszkeségünk, hogy a következő rést mi magyarok vágtuk rajta - ha akkor még rövid időre is. -

De szerte a világban rádöbbsent az elnyomott proletár a maga erejére, s ezzel megkezdődött lényegében a kapitalizmus defenzívába szorítása még akkor is, ha a védekező fenevad csapásai időlegesen vérözönt zúdítottak és zúdítanak ma is az emberiségre. A Nagy Október által megindított folyamatot azonban többé megállítani nem tudták. A kapitalizmus sáncai a II. világháború után a Szovjetunió győzelmes felszabadító harcai következtében a szocializmus útjára lépett országok kiesésével még hézagosabbá váltak. A gyarmati rendszer felbomlásával lágy Ázsia, borzolt Afrika nem tehetetlen zsákmánya többé „a tátott tőke sárga szájának”.

Az Októberi Forradalom megtanította mindazokat, akikhez az általa gyűjtött fátyla fénye eljutott, arra az alapigazságra, hogy a megtermelt javak azokat illetik, akik

létrehozzák őket. Felszabadította a gondolatot, a művészek kezét, a tudósok agyát, a kapitalista társadalom béklyóiból. Széttépte az emberhez nem méltó kötelekeket, a megkülönböztetést ember és ember között, s mindezzel olyan ballatlan energiákat szabadított fel, amelyek – ha maradéktalanul az emberiség javára lennének gyümölcsöztetettek – Kánaánná változtatnák „sáros, bűnös, ócska bolygónkat”.

A mai magyar élet minden mozzanata arra készlet, hogy mindig erre a felszabadulásra gondoljak. Amikor egykori summások bölcs és magabiztos szavait hallok egy gyűlésen, amikor volt kubikosok unokái ülnek előttem a középiskola padjaiban, amikor a parlament szószékéről fejkendős parasztasszonyokat hallok országos fontosságú ügyekben okos szót ejteni, a Nagy Október felszabadító erejét érzem testet ölni.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom 50. évfordulóján, alkotó munkánk teljében bálatelt szívvel emlékezünk, hiszen önmagában az a tény, hogy békében ünnepelhetünk, a Nagy Október szelleméből fakadó rendíthetetlen békepolitika diadalát hirdeti. Nem célozom felsorolni, mindannyiunk előtt ismertek azok az erőfeszítések, amelyeket Október állama, a Szovjetunió, a világbéke fenntartásáért, a békés egymás mellett élésért tett és tesz a mai napig is. A szocializmus javára megváltozott erőviszonyok, a Szovjetunió következetessége ebben az emberiséget legközelebből érintő kérdésben, az imperializmus agresszivitásának egyre nyíltabb lelepleződése, az imperializmus realitását hirdetik, ha az imperializmus veszettjei helyi háborúk, konfliktusok szintén permanens kirobbantásával igyekeznek végülis egy új világégés gombafelhőjét kéklő egünkre taszítani.

Mi, az értelem emberei, földünknek ezen a kicsiny darabján ezért is köszöntjük a béke és szabad alkotás hajnalát jelentő Nagy Októberi Szocialista Forradalmat.

Szurmay Ernő

Testvérvárosunk, Tallinn történetéből

A bolsevikok szerepe az észtországi februári polgári demokratikus forradalomban

A Balti-tenger partján fekvő Észtország mindig ütközőpontja volt az északi nagyhatalmaknak. A XIII. századtól kezdődően állandó elnyomatásban élt: először a Német Lovagrend, majd a svédek, lengyelek, végül az oroszok szállták meg az értékes tengerparti területet. Az észtek így szinte e területen való megjelenésük óta nem éltek önálló állami életet, mindig valamilyen nagyobb nép fennhatósága alatt, egyik vagy másik birodalom tartományaként, kormányzóságaként tartották őket számon. Az idegen elnyomás idején csupán azt a szerepet játszhatták el, amit hódítóik nekik szántak. Eppen ezért Észtország története, az észti nép életében bekövetkezett nagyobb események, fordulópontok mindig szoros kapcsolatban állottak a környező nagyobb államok, birodalmat alkotó népek életének eseményeivel. Az önálló gazdasági élettel nem rendelkező, kezdetleges technikájú mezőgazdaságot űző, s alárendelt jogállapotú paraszti ország hosszú ideig nem léphetett előre a társadalmi haladás útján. A Nagy Péter után megmozduló, forrongó és sajátos nemzeti és társadalmi mozgalmakat teremtő orosz társadalom természetesen hatott az észti nép társadalmára is. S ha jóval később, csupán a XIX. század végén, de megjelent az észti polgárság is. Először csak a nagyobb történelmi múltú városok vékony rétegeként (Tallinn, Tartu, Narva), gyakran mint az orosz érdekek támogatója. De népi műveltségük sajátosan nemzeti jellege, az elnyomók elleni egységes állásfoglalás mégis elhatárolta őket az orosz uralkodó rétegektől. A század végén ugyanezek a városok lesznek a megnövekedett ipari munkásság központjai is, hiszen ide telepítenek – elsősorban a hajózással kapcsolatos – néhány ipari üzemet is – (Orosz-Balti hajógyár). Az itt élő észti munkásság szorosabb kapcsolatot tart fenn a közeli Pétervár hasonlóan alacsony sorban élő orosz munkásaival, azok forradalmi szervezeteivel. A nagyobb észti városok forradalmi erejét növelte az is, hogy itt állomásoztak azok a haditengerészeti egységek, amelyek később olyan jelentős szerepet játszottak a forradalmi eseményekben. Ez a kapcsolat, az eszmék és szervezetek rokonsága biztosította, hogy a túlnyomóan mezőgazdasági jellegű Észtország, kisszámú polgársága és munkássága ellenére is azonnal reagálhatott az oroszországi forradalmi eseményekre, s a forradalom nagy tüzfészke, Pétervár mellett az elsők között mozdulhatott meg.

1917. február 23-án Péterváron győzött a polgári demokratikus forradalom. A forradalom híre február 28-án éjszaka már Moszkvába jutott, és hatására a moszkvai munkások és katonák körében is megindult a forradalmi szervezkedés. A pétervári és moszkvai események után a forradalmi hullám végigsöpört az egész országon. A cári hatalmi gépezet és közigazgatás felszámolásának mindenütt az illegalitásból kilépő bolsevikok voltak az előharcosai. A februári forradalom gyors menete és győzelme azt bizonyította, hogy *a bolsevik párt befolyása alatt álló munkásosztály már közvetlenül*

a forradalom kirobbanásakor azonosult a munkások és parasztok polgári-demokratikus diktatúrájának gondolatával. A cári kormánynak ez a teljes és gyors likvidálása csakis azért volt lehetséges, mert a forradalom mozgató ereje az az orosz munkásosztály volt, amelyet a Lenin vezette bolsevik párt éveken keresztül nevelt, tanított a forradalmi harc helyes taktikájára és annak egyik alapvető tételére: a munkásosztály és a vele azonos érdekű, szövetséges osztályok és rétegek – elsősorban a parasztság – összefogására. A bolsevik párt ütőképességét növelte az is, hogy *nem pusztán az orosz munkásságra épített, hanem ugyanúgy nevelte a többi népek dolgozó tömegeit is: a proletárinternacionalizmus szellemében.* Ez adott lehetőséget arra, hogy a soknemzetiségű Oroszország valamennyi elnyomott népe egységesen lépjen fel a fennálló rend ellen.

Az észt munkásosztály a múlt század második felétől kezdődően az orosz kommunistákkal vállvetve harcolt a cárizmus ellen és igen nagy tapasztalatra tett szert a forradalmi harcban. Az oroszországi bolsevik eszmék elterjedésével egyidőben Észtországban is létrejöttek a kommunisták szervezetei, s észtországi hatásuk főként a munkássztrájkok egyre gyakoribb ismétlődésén és szélesedésén mérhető le. A gazdaságának induló munkásakciók a háború alatt egyre inkább politikai jellegűvé váltak, s számuk is megnőtt.

Az első világháború idején az orosz gazdasági és politikai életben lejátszódó változások az észt munkásmozgalomba is friss forradalmi erőket vetettek. 1915-ben Észtországban több mint tíz munkássztrájk volt. A sztrájkokat a munkabérek nagyarányú leszállítása, illetve a munkások háború-elejéhez viszonyított helyzetének romlása váltotta ki. Hamarosan az élelmiszerhiány miatt is egymás után robbantak ki a tünte-

Az OSZDMP Tallinni Bizottságának egy csoportja: A. TIJVAS, A. ZEIDELBERG, D. HAZAN

tések és sztrájkok. Az észti tartomány kormányzójának 1915 szeptember 29-i jelentése ramutat: „A munkástömegek és a lakosság között tapasztalható végső feszültségre, amely a nyugalom és a rend elleni fenyegetéssel határos”. Az erőd parancsnoka is hasonló értelemben nyilatkozik: „a nagyfokú élelmiszerhiány miatt a munkások lázonganak”. A munkásság körében azonban hatástalanok maradtak az olyan jelszavak, mint „Mindent a háborúért, mindent a haza védelméért!” A bolsevik párt látva a munkások elégedetlenkedéseit és felismerve a háborút viselő uralkodó osztályok meggyengülését, széleskörű felvilágosító munkát végzett a munkások, parasztok és katonák körében.

1914 őszén az észti bolsevikok a háborús időszak miatt kivételesen nehéz körülmények között kezdtek hozzá a pártszervezet megerősítéséhez. Hogy a munkásokkal szorosabb kapcsolatot tartsanak fenn, a *tallinni* szervezet fő irányítója V. Buk az egész munkásmozgalomban használt, jól bevált formula szerint a munkások egyetlen engedélyezett, legális szervezetébe, a betegsegélyező pénztárba épült be: a Krull-gyár betegsegélyező pénztárának titkára lett. Észtországban ekkor ez a szervezet volt a forradalmi munka legerősebb pontja. A betegsegélyező pénztárnál dolgoztak az észti munkásmozgalom legtevékenyebb irányítói: R. Vakman és I. Kaszpert is, akik egyúttal a tallinni pártszervezet vezetésében is döntő szerepet játszottak. Magyarországon az 1880-as években voltak ehhez hasonló szervezeti formák. Mégis az a tény, hogy Észtországban a viszonylag elmaradott szervezeti formák ellenére is a munkásság rögtön a forradalom mellé állt és azt győzelemre is tudta vinni, azt bizonyítja, hogy az észti bolsevikoknak lényegesen szorosabb kapcsolataik voltak a munkásmozgalmat irányító pétervári szervezetekkel, másrészt annak a lenini tételnek a helyességét igazolja, hogy a munkásoztaály forradalma nem a legfejlettebb kapitalista országban győz, hanem ott, ahol az elnyomás a legerősebb, ahol a munkásság helyzete a legelviselhetetlenebb.

A bolsevikok legfontosabb feladatuknak tekintették, a munkásokkal való kapcsolat erősítését és a háborúellenes forradalmi propaganda munkát. Ennek egyik eszköze a háború idején a röpcédula volt. 1915-ben a tallinni bolsevikok elsősorban fontos forradalmi események és dátumok – január 9., április 4., május 1. – alkalmából bocsájtottak ki röpcédulát. Ezeken a rölapokon hívták fel a figyelmet a cárizmus imperialista, népellenes háborúban való részvételének bűne és a múlt véres eseményei közötti összefüggésre. Kíméletlenül harcoltak a hivatalos körök ellen is, és nem engedték, hogy a forradalmat nemzetieskedő jelszavakkal meghamisítsák. Mindezt a munkát igen nehéz körülmények között végezték, különösen a „haza védelméért” dolgozó üzemekben, ahol a munkásokat rendőrkémek tartották szemmel.

Aktívan részt vettek a forradalmi munkában a *narvai* pártbizottság munkatársai is, J. Anvelt vezetésével. Munkájukat A. Vilkes, V. Anni, E. Bekler, I. Kaazik, I. Vaarman és mások is segítették. A *narvai* bolsevikok szoros kapcsolatot tartottak tenn a pétervári bizottsággal. A helybeli gyárak munkásai és a vasutasok között a fővárosból kapott rölapokat terjesztettek, de jelentős volt a körükben kifejtett szóbeli propaganda is.

1916-ban a tovább folytatódó háború, cári seregek háborús vereségei, az élet továbbbi drágulása miatt Oroszországszerte fokozódott az elégedetlenség.

Észtországból 1916-ban körülbelül harminc sztrájkot jelentettek, háromszorosát az előző évinek. Ezek a sztrájkok nem egyszer politikai jellegűek voltak, s nagy tömegeket mozgattak meg. 1915 végén és 1916 elején a pétervári bizottság segítségével megerősítették az észtiországi bolsevik szervezeteket. V. Buk személyes irányításán kívül jelentős volt a Pétervárról különleges megbízatással Tallinnba érkező Alekszander Szülberg és D. Hazan bolsevikok elméleti és gyakorlati segítsége is.

Az újjászervezett tallinni bizottság első jelentős eredménye az Orosz-Balti hajógyár által vezetett, 1916 január 9-i *politikai sztrájk* volt. A sztrájk előtti napon terjesztett rölapon a következő felhívás állt: „Erre az évfordulóra nehéz körülmények között

<p>Uleskutse. Jätkemaad suure revolutsiooni ühha 10 märtsil 1917 a. Rahwa miiting turul kell 12 päewal. Seoit pidulik rongikäik lippudega läbi linna Eluige majad lippu- de ja tuledega.</p>	<p>Воззвание. Противъ великой реакціи 10 марта 1917 г. Народный МИТИНГЪ на рынокъ въ 12 ч. дня. Оттуда ТОРЖЕСТВЕННОЕ ШЕГВІЕ съ флагами черезъ городъ. Угрозите вамъ царю и царю РЕАКЦІИ</p>	<p>Ussaukume Kõrvaldage reaktsiooni ühhe 10 märts 1917 aasta Lausehu saaputze as liigse laskumise plk 12 deaga Kõrvaldage gabjeens zaur pilsehto ar karogem. Puschkojast mahjan ar karogem un ugussem.</p>
--	--	--

10. märtsil teater „Modern“ ja „Idealis“ ühile eeskowa järche pidulik etendus. Sisjetulek Peit-
 tootodis wabadusewõitluses langenute perekondade heaks. Hakatus kell 3, 6 ja 9 öhku.

Felbivás a lakossághoz az 1917. március 10-i nagygyűlés alkalmából

készültünk. Elvtársaink nagy többsége száműzetésben van. Sokakat erőszakkal hurcoltak el a háborúba, bennünket különféle tilalmakkal korlátoznak, a kormány mindenféle módon leszámol a munkásokkal. Elvtársak! Az elesett mártírok emlékére egyetlen ember se menjen holnap dolgozni! Január 9-én az Orosz-Balti hajógyár 1300 munkása nem vette fel a munkát.

Hasonló esetek játszódtak le Észtország többi nagy üzemeiben is: a Krull, F. Mayer, Motor gyárakban, a Krengolmszki, Balti Manufaktúrákban stb. Ezeknek a mozgalmaknak a közvetlen indító oka az elviselhetetlen nyomor volt, de hamarosan nem lehetett elkülöníteni a gazdasági indítékú mozgalmakat a politikai jellegűektől. 1916-ban egy narvai röplapon ez áll: „sebzett szívú feleségek, gyámoltalan gyerekek, öregek, szülők a szörnyű szükségkel küzködnek. A szükség jajsza hallatszik az egész országban.” A röplap szövege így folytatódik: „mi azért sztrájkolunk, mert az éhínség határán vagyunk, mert feleségeinknek, gyerekeinknek nincsen ruhájuk, cipőjük. És azért, mert lehetetlen nyugodtan nézni a cári kormány önkényét és a nép jogfosztottságát. Azért tiltakozunk, mert testvéreinket, a katonákat fegyvertelenül, lőszer nélkül, éhesen, félig felöltözve küldik az erős ellenség ellen... Azért harcolunk, mert nekünk nem kell ez a háború... mert a népnek ebből semmi haszna, mert a népnek béke kell!” A gazdasági indítékú mozgalom politikai valóságává való átcsapásának legfényesebb bizonyítéka a röplap záró mondata: „Támogassátok a népet, mikor felkel elnyomói ellen. Fordítsátok akkor fegyvereiteket a véres Nikoláj palotái ellen!”

1916 őszétől kezdve az észt bolsevikok pártmunkájának egyik központja Tartu volt. Tartuban a háború elejétől kezdve működő földalatti pártszervezet forradalmi munkát végzett a munkások és katonák között. Egyetemi város lévén, a bolsevikok között sok volt a diák, ezért 1916-ban az egyetemi hallgató bolsevikok és a

munkás-bolsevikok munkáját egyesítették. Az egyesítés után létrejött új bizottság szoros kapcsolatot épített ki a pétervári bizottsággal, amely ellátta a tartuiakat illegális irodalommal. Még az alakítandó nyomdához is tőlük kaptak betűket. Itt határozták el az Észtországban működő valamennyi bolsevik szervezet munkájának összehangolását is.

1916 végére az eddigi bajok tovább sokasodtak, bekövetkezett a gazdasági élet teljes összeomlása. Bezárták az ipari üzemeket, hihetetlen méreteket öltött a munkanélküliség, még tovább romlott a lakosság élelmiszerellátása. Decemberben a tengeri erőd parancsnoka azt jelenti, hogy: „a város utolsó kenyértartalékát is megette”. Tartuban 1916-ban a lakosság élelmezéséhez szükséges 340 000 pud gabonából csak 40 000-et tudtak begyűjteni, a körzetbe irányítandó 119 vagon gabonából pedig csak 20 vagon érkezett meg. Januárban a boltokban bevezették a jegyrendszert, egy ember napi adagja egy font (47 dkg) kenyér volt. Mindez óriási lökést adott a forradalmi mozgalomnak. A hatalom megbízottjai hiába bocsájtottak ki rendeleteket, hiába írták a plakátok, hogy bármilyen, állam ellen irányuló támadás, katonai és rendőri eljáróság elleni sértés a legsúlyosabb bűnnek minősül és a katonai bíróság eljárását vonja maga után, a forradalmi mozgalom erősödését, a forradalom kitörését nem tudták megakadályozni. Mikor a bolsevikok úgy látták, hogy a falvakban is megérett a helyzet, 1917 januárjában erélyes felhívást intéztek a dolgozókhoz: „Elég volt a szenvedésből, elég volt a vérből, le a háborúval, le a zsarnoksággal! Le a Romanovokkal! Éljen az eljövendő forradalom!”

A háború időszakában a bolsevikok a dolgozók háborúellenes hangulatára, s cári kormány ellenességére támaszkodva a forradalmak kirobbanását elősegítő valamennyi eszközt igénybe vették. Sztrájkokat szerveztek az éhínség elleni tiltakozásul, tüntetéseket a háború ellen, szoros kapcsolatot tartottak fenn a fegyveres alakulatokkal: titkos nyomdát, szóbeli agitációt egyaránt igénybe vettek, hogy a falvak és városok, tehát az egész Észtország dolgozó népét felkészítsék a forradalomra. Így, mikor a pétervári felkelés győzelmének híre eljutott hozzájuk, tudták, mit kell tenniök.

A munkás szervezkedések tradicionális központjai: Tallinn és Narva mozdultak meg legelőször. Észtország három nagy városában, Tallinnban, Tartuban és Narvában követhetők legvilágosabban a forradalmi események. A többi helységekből csak kismértékű eltérések észlelhetők. Ezért a forradalom három nagy központjának eseményeit külön külön is vizsgáljuk.

Március 1-én a Bekker hajógyár munkásai Tallinnban sztrájkba kezdtek. Szoros kapcsolatuk volt a hadiflottával, s ezért jó értesüléseik voltak a pétervári eseményekről. A nap folyamán majdnem minden jelentős tallinni üzem csatlakozott a sztrájkolókhoz. A sztrájkolók száma meghaladta a 17 700-at. Mozgolódások kezdődtek a hadihajókon is. Letartóztatták azokat a matrózokat, akik partra akartak szállni, hogy csatlakozzanak a tüntetőkhez. A cári hatalom nem tudta feltartóztatni a forradalmi erőket. Reggeltől kezdve szünetelt a munka, a gyárakban, üzemekben gyűléseket tartottak.

A Bekker gyár munkásainak nagygyűlésén közel ezer ember vett részt. Néhány munkás egyenesen Pétervárról érkezett, hogy beszámoljon az ottani eseményekről. Egy munkás „Le a háborúval!” felírásu plakátot hozott magával, amit körbehordoztak az üzemben. A plakátot a munkások nagy többsége kitörő lelkesedéssel fogadta.

Amikor a Bekker gyár munkásai kitódultak az utcára, csatlakoztak hozzájuk a Orosz-Balti hajógyár, a Nobleszner gyár, a Balti Manufaktura és egyéb üzemek munkásai is. A munkások az „Észtország” elnevezésű színház melletti piactérre vonultak. Itt a sokezres nagygyűlésen az OSZDMP(b) Tallinni Bizottságának tagjai: A. Urb, I. Jegorov és más bolsevikok felhívták a dolgozókat, hogy folytassák a harcot a győzelmes befejezésig. Ezután a tüntetők vörös zászlókat lobogtatva vonultak a kikötőbe, ahol a Balti flotta „Rurik, Oleg Makarov tengernagy, Vitéz stb” hadihajói állomásoztak. Előzőnlötték a partot. A matrózok képviselői kapcsolatba léptek a felvonuló

munkások vezetőivel és megállapodtak a közös fellépésben. A munkások és matrózok egyesülése után a katonák is csatlakoztak. Elsősorban a Dankovszkij ezred.

A felkelő tömeg ezután a börtönökhöz ment, hogy kiszabadítsa a fogvatartott forradalmárokat. A tengeri erőd parancsnokának a hadiflotta parancsnokához intézett táviratában ez áll: „Reggeltől kezdve a munkások és matrózok forradalmi dalt énekelve járnak a városban. Délfelé a tömeg hangulata fokozódott, a börtönökhöz tódultak, hogy kiszabadítsák a foglyokat. A „Margaréta” börtön előtti tömegben sok puskával felfegyverzett matróz volt. A börtön épületét szétverték, lerombolták, az erőd kommentánsának, aki tárgyalni akart velük, eltört a lába, az arca könnyebben sérült. A börtön igazgatóját megölték...” A tallinni városi rendőrfőnök jelentéséből kitűnik, hogy a tüntetők a többi rendőrségi helyiségeket: rendőrörsöket, őrszobákat, fogdákat is felölték, lerombolták. Kiszabadították az OSZDMP(b) Tallinni Bizottságának tagjait: D. Hazant, R. Lijvet és S. Arrot. A hatalom átvétele után a tallinni szervezet bolsevikjai megtartották első legális nagygyűlésüket, ahol mérlegelve a politikai helyzetet, hozzáláttak a munkás és katonatanácsok megszervezéséhez. Majd a munkások és front-harcosok képviselőiből megalakult a Nemzeti Milícia Bizottsága, melynek titkárául az elektrotechnikus képzettségű Ivan Rabcsizkijt választották, aki 1905 óta tagja volt az OSZDMP-nek, részt vett a pétervári forradalom előkészítésében is és 1916-ban visszatért Tallinnba, hogy tapasztalataival segítse észtestvéreit. Az újonnan alakult Nemzeti Milícia bizottságokat alakított, amelyek számba vették azokat a környékbeli munkásokat, katonákat (szanitész csapatokat és tűzoltó alakulatokat is) akik bevonhatók voltak a rendfenntartó munkába. Még ugyanezen a napon a munkás, katona és matrózok Tallinnban megtartották első ülésüket, ahol megválasztották a 45 főből álló Végrehajtó Bizottságot. A tanácsválasztó üléseken kb. 200 000 ember vett részt (50 000 munkás és 150 000 hadköteles). Minden ezer ember egy küldöttet jelölhetett, így a delegáltak száma közel 200-ra emelkedett. Ezek közül 60 volt a bolsevik párt megbízottja. A tanácsban a túlsúly a kisburzsoá pártok képviselőinek oldalán volt (esszer és mensevik), de ide az észtest nagyburzsoázia elemei is bejutottak, mint különféle egyesületek és társaságok megbízottjai. Mindez azzal magyarázható, hogy – Oroszország más nagy ipari centrumaihoz hasonlóan –, a háború alatt Tallinnban is megváltozott a munkásság összetétele. A mozgósítás és a letartóztatások a politikailag legöntudatosabb munkásokat vonták el a mozgalmóból, s helyükre a gyárakba egyrészt a kevésbé öntudatos falusi dolgozók léptek, másrészt – főleg a hadiiparban – a burzsoá elemek (kupecsek, háztulajdonosok, kulákok) kerültek, mert a hadiiparban való alkalmazás mentesített a frontszolgálat alól. Ilyen módon érthető, hogy a munkásságnak ezek a elemei a kisburzsoáziát támogatták. Március 4-én a tallinni tanács végrehajtó bizottsága felhívással fordult a város lakosságához, melyben közölte a Tallinni Tanács és a Népi Milícia Bizottságának megalakulását, s egyben felhívta a dolgozókat, hogy támogassák ezeknek az új szervezeteknek munkáját, és gondoskodjanak a forradalom rendjének védelméről. A tanács határozatával egyetértésben a tallinni üzemekben bevezették a 8 órás munkaidőt, és március 6-án a munkások megkezdték a munkát. A hadseregben és a flottánál az egyes számú parancs értelmében megalakultak a katona- és matrózbizottságok. A Végrehajtó Bizottság hozzákezdett a lakosság és a hadsereg ellátásának megszervezéséhez, a rend fenntartásához, a gyárak legszükségesebb anyaggal való ellátásához, a legfontosabb kérdések megoldásához.

Narvába március 1-én érkezett el a forradalom győzelmének híre. A forradalmi harc irányítását itt is a bolsevik párt vette a kezébe J. Anvelt vezetésével. Kezdeményezéseikre megalakult a Narvai Forradalmi Munkások Ideiglenes Bizottsága. Intézkedésükre a munkások elfoglalták a burzsoá újságok nyomdáját, s még ez éjjel kinyomtatták a „Narvai Forradalmi Munkások Ideiglenes Bizottságának Hírei” első számát, amely a Központi Bizottságnak Oroszország valamennyi polgárához intézett manifestumát tartalmazta. Másnap a bolsevik pártszervezet kapcsolatba lépett a katonai egy-

ségekkel, melyeknek nagyrésze hamarosan átállt a forradalom oldalára. Március 3-án reggel a Krenolmszki manufaktúra munkásai sztrájkba kezdtek, amelyhez hamarosan a többi narvai üzem is csatlakozott. A cári rendőrség feloszlott. A piactéren a katonák és munkások gyűlést tartottak, kijelölték azokat a küldötteket, akik részt vesznek a tanács ülésén. Létrehozták a forradalom első szervét, a munkások Ideiglenes Bizottságát, amelyik március 4-én, 5-én és 6-án megszervezte a Munkás- és Katonaküldöttek Narvai Tanácsát és a Népi Milíciát. Narvában 75 000-en (35 000 munkás, 40 000 katona) választott 90 küldöttet, köztük 10 bolsevikot. A többiek általában a bolsevikokat támogató pártok kivüliek voltak, akiket az üzemekben olyan utasításokkal láttak el, hogy a bolsevik párt taktikáját kövessék. A Narvai Tanács szintén megalakította Végrehajtó Bizottságát. Elnökké *J. Anveltet* választották. A tanács bevezette a 8 órás munkanapot, s elrendelte, hogy március 9-én vegyék fel a munkát. Ugyanakkor a sztrájk idejére is kifizette a munkabéreket.

Tartuban a forradalmat a Tartui Bolsevik Párt Bizottsága készítette elő, Tartu egyetemi város volt, s itt a cári hatalom megdöntésében jelentős szerepet játszottak a forradalmi érzelmű egyetemi hallgatók. Március 1-én felvonulást szerveztek és forradalmi dalokat énekeltek. 3-án a Toomemjeban munkás, katona és diák-nagygyűlés volt, ahol *K. Risma* bolsevik diák (nemrég szabadult a börtönből) beszédet tartott. Este a „Veinemöinen” színházban tartottak nagy népgyűlést, ahol a katonai alakulatok képviselői is megjelentek, kifejezve együttérzésüket a munkásokkal. A forradalom legütőképesebb részét a páncélausós katonai alakulat adta. A következő napon a Tartui Forradalmi Bizottság kezdeményezésére megalakult a Népi Milícia. Elkobozták a fegyvereket a reakció erőitől és irányították a tartui tanács választásait. Ebben a tanácsban egyetemi hallgatók is helyet kaptak, és ezért kezdetben *Tartui Munkás, Katona és Diák Küldöttek Tanácsának* nevezték a szervezetet. A tartui tanács legnagyobbbrészt pártok kivüliekből állt.

Észtország más városaiban és kerületeiben is győzött a forradalom: Raakverben és Haansaluban március 4-én, Kuressaareban március 5-én, Pernuban és Viiruban március 6-án.

A győztes februári forradalom után Észtország felszabadult az orosz elnyomás alól. A hatalmat a már korábban is (I. világháború alatt) jelentős befolyással rendelkező burzsoá pártok szervezték meg. Ezek a februári forradalom győzelme után a forradalmat befejezettnek tekintették, s minden eszközzel – mostmár a hatalom birtokában legális eszközökkel is – arra szólították fel a népet hogy nyugodtan várja meg az Összoroszági Alkotmányozó Nemzetgyűlés által hozott reformokat.

A munkásosztály szempontjából a februári forradalom azonban a proletárforradalomnak csak az első szakaszát jelentette. A dolgozó nép és a bolsevik párt előtt álló legközvetlenebb feladatot oldotta meg: a cárizmus megdöntését. A következő lépést Lenin „Levelek a távolból” című írásában még Oroszországba való visszatérése előtt megjelölte: „Munkások, a cárizmus elleni polgárháborúban a proletárhősiességnak, a népi hősiességnak csodáit műveltétek, most csodákat kell művelnetek a proletáriátus és az egész nép megszervezése terén, hogy előkészítsétek győzelmeteket a forradalom második szakaszában.”

SZABÓ ISTVÁN

Ötven évvel ezelőtt . . .

Az első világháború kezdeti éveiben a magyar belpolitikára ráerőszakolt kényszerű csend 1916 tavaszán véget ért. Megélenkültek a tömegmozgalmak és ezek hatására a hatalmon levők kénytelenek voltak enyhíteni az elnyomást. A dolgozó nép küzdelme a háború és a reakció ellen bizonyos sikerekkel járt. Ezek közül a legjelentősebb Tisza István kormányának bukása volt. Sajnos, ennek nyomán nem következett be tényleges rendszerváltozás. Az új kormány – bár kevésbé durva eszközökkel – a régieknek a politikáját folytatta. Ezért 1917 nyarán és őszén a magyar baloldal harca a békéért és a szabadságért egybefonódott azzal a követeléssel, hogy az állam vezetésében ne csupán személycserék, hanem valódi rendszerváltozás történjék.

Szolnokon is megalakult 1917 júliusában a baloldali erők egységszervezete: a „Választójogi Blokk”. Ebben részt vettek a szocialisták és a polgári demokratikus csoportok egyaránt. A munkásság fő támogatója ebben az időszakban a Károlyi Mihály vezette függetlenségi párt volt. Szolnok városában a mozgalom vezetője Kreutzer Balázs volt, aki a helyi „Választójogi Blokk” elnöke is lett. A demokratikus erők e szolnoki egységszervezete hamarosan komoly agitációs tevékenységet fejtett ki. Összejövetelein a békét és az általános titkos választójogot követelték. Elhatározta a szolnoki Választójogi Blokk, hogy augusztus 5-re népgyűlést hív össze. Ebben azonban a hatóság „izgatást” látott. Ezért a tervezett nyilvános megmozdulást július végén betiltották.

A szolnoki demokratikus erők nem hagyták magukat. Augusztus elején küldött-séget menesztettek Pestre és magától a kormánytól követelték a megmozdulás engedélyezését. Határozott fellépésük nem volt teljesen eredménytelen. Bár nyilvános népgyűlést továbbra sem engedélyeztek, a hatóságok ahhoz kénytelenek voltak hozzájárulni, hogy „zártkörű összejövetelet” tarthasson a Választójogi Blokk augusztus 5-én. Az egyik helybeli vendéglőt bérelték ki aznapra, s annak eléggé tágas épületében (annak udvarát is beleértve) mintegy kétezen jelentek meg. Ilymódon a „zártkörű összejövetelet” impozáns népgyűléssé alakult át.

Az augusztus 5-i népgyűlésen a legnagyobb érdeklődést Landler Jenő beszéde váltotta ki. Beszédében élesen támadta a reakciót. Úgyes párhuzamot vont a magyar haladás korabeli és régebbi ellenségei között.

„Tisza István, Csák Máté és Kolonics egy stílus, egy törekvés, egyazon típus” – állapította meg a jelenlevők nagy tetszése közepette. Még nagyobb lelkesedést keltettek a világbékével kapcsolatos fejtegetései. Megállapította, hogy a hatalmon levők most már sokat beszélnek „békevágyukról”, hogy az egyszerű embereket megtévesszék. „Nem szabad hinni nekik – állapította meg – mert egyrészt ők idézték fel a háborút, másrészt igazán ma sem kívánják a vérontás megszüntetését”. Kifejtette, hogy csakis a munkásosztálytól lehet békét várni. „A világbékét csak a szocialista mozgalom teremtheti meg, melyet se nacionalista uszítás, se polgári béke-demagógia meg nem téveszt” – e szavakkal fejezte be hatásos beszédét.

Az augusztus 5-i gyűlés többi szónokai Landler fejtegetéseihez sok újat hozzátenni nem tudtak. – Klárik Ferenc szociáldemokrata küldött a magyar uralkodó osztályok külpolitikai felelősségéről beszélt, Kreutzer Balázs függetlenségi szónok pedig a tartós béke és a demokratikus választójog összefüggését fejtegette. A jelenlevő tömeg ajkáról közben állandóan harsogtak a követelések: „Világbékét! Le a háborúval! Éljen az általános, titkos választójog!” A sikeres augusztus 5-i szolnoki gyűlésen határozatot hoztak, melyben a háború mielőbbi befejezését és az ország demokratikus átalakítását követelték. E megmozdulás Szolnok népének nagyszerű tanúságtétele volt a béke és a szabadság ügye mellett.

A baloldal harca megélénkült a megye más városaiban is. Ezek között akkoriban leginkább Jászberényben volt erős a demokratikus mozgalom. – 1917 nyarán az itteni szocialisták és függetlenségek elérkezettnek látták az időt arra, hogy saját lapot indítsanak. Erőfeszítéseik nyomán augusztus 12-én meg is indult a Jászberényi Újság. A lap, amelynek főszerkesztője Pollák Gyula volt, hetenként egyszer, vasárnap jelent meg. Bár hivatalosan ez a függetlenségek orgánuma volt, a munkásság befolyása is érvényesült benne. – Lázár Henrik nyomdász, akinek a szerkesztőbizottságban is volt szava, gondoskodott arról, hogy a szocialisták álláspontja is hangot kapjon a Jászberényi Újságban. Augusztus 19-én a hadiözvegyek, 26-án a hadirokkantak, szeptember 9-én pedig a hadiárva helyzetéről közölt lázító hatású írásokat. Szeptember 16-i számában pedig éleshangú támadás jelent meg azok ellen „akik a háború révén gazdagodtak meg”.

1917 nyarán és őszén Szolnok városában sokszázan csatlakoztak a munkásmozgalomhoz. Külön figyelemre méltó, hogy a szervezkedés útjára léptek olyan szakmák dolgozói is, melyek eddig kevésbé voltak fogékonyak a szocialista agitációra. Így a mozgalomtól régebben eléggé távolálló közalkalmazottak is létrehozták most szakszervezetüket. Meglehetősen aktív tevékenységet fejtettek ki. Október 17-én értekezletet tartottak, melyen több százan jelentek meg. Ezen először csupán gazdasági természetű követelésekről volt szó. A bérek, segélyek felemelését, a közellátás megjavítását sürgették.

MERÉNYI LÁSZLÓ

Egy gondolat két megfogalmazása

Szabó László: Famunkás emlékmű és Lenin portré

A szocialista realista képzőművészet (és általában minden művészet) szocialista és realista jellegét nem elsősorban témaválasztása, hanem a téma feldolgozásának aspektusa, a személyiség meggyőződésén, eszmei, világnézeti magatartásán keresztül kiteljesedő művészi megoldása határozza meg. Egyszóval, az alkotás tartalma. A tartalom és a téma dialektikus kapcsolata révén (amelyet a tartalom és a forma ismert relációja avathat szemléletessé) a témaválasztás jelentősen befolyásolhatja a tartalmat, és az ezen keresztül meghatározott formát. Nem beszélve arról, hogy a tudatos témaválasztás már részben az alkotó meggyőződésének is tükröződése.

Szabó László két alkotásában, a Famunkás emlékműben és a Lenin portréban a szemlélet rokonságát vizsgálva előre kell bocsájtanom, hogy az emlékműnél részben a funkcióból, részben a megbízásból adódó kötöttségek elfedik kissé az egyéni meggyőződésből fakadó témaválasztás jelentőségét. Itt az adott téma (a szolnoki famunkások sztrájkmozgalmai) kijelöli a gondolat érvényesülésének medrét, igazi kiteljesülését azonban csak művészi megoldásában érheti el.

A Lenin portré esetében viszont attól függetlenül, hogy már az ábrázolandó személy bizonyos kötelezettséget ró a művészre, az alkotó szuverén és szabad választási lehetősége, hogy Lenin személyiségének melyik oldalát ragadja ki, egyéniségének milyen vonásait választja műve témájaként (a téma fogalma viszonylagos), és bontja ki alkotása tartalmában.

A famunkás emlékmű

Öt alakos, fehér márvány kompozíció, felülete 2 x 5 négyzetméter.

A művész az egyik legnehezebb szobrászati műfajban, domborműben oldotta meg feladatát. Az öt alakos domborművet szigorú szobrászati törvényszerűségek érvényesülése teszi monumentálissá. Méretét tekintve egy-egy figura alig valamivel nagyobb életnagyságúnál, megoldási módjukban azonban mégis monumentális hatásúak.

Kettős feladatot kellett megoldani művében az alkotónak. Egyrészt az emlékmű funkcióból adódó követelményeknek kellett eleget tennie, másrészt a témából adódóan, a mozgalom dinamizmusának kifejezésére megfelelő formai megoldásokat kellett találnia.

A megvalósult mű ismeretében bátran mondhatjuk, hogy Szabó László mindkét feladatot, magas művészi kvalitású szintézisben oldotta meg.

Az emlékmű jellegéből adódó bizonyos zártságnak, a megörökített esemény emelkedett hangú deklamálásának formai megoldását az egyiptomi művészet által felfedezett frontális, illetve síkművészet esetében a legnagyobb felületek törvényének mértéktartó, de mindig következetes alkalmazásában találta meg a művész.

A kompozíció kiegyensúlyozottságát és monumentális hatását segíti, hogy a figurák teljes magasságban kitöltik a háttérrel. Az azonos fejmagasság által biztosított síkszerűség jó értelemben deklamálónak teszi a művet. Ez a síkszerűség azonban semmit sem von le a dombormű plasztikai értékeiből, és nem jelenti az egyforma nagyságú figurák azonos funkcióbeli értékét sem. A mű anélkül válik dinamikus kompozícióvá, hogy ez a dinamizmus felborítaná zárt egységét.

A művész a kompozíció főalakját nem középpontban helyezte el, hanem attól balra, ez már önmagában, bizonyos feszültséget, drámai hatást kölcsönöz a műnek.

Az öt alak együttesét szervezett renddé fűzik a leegyszerűsített, de tömörségükben kifejező gesztusok, a lábak és karok vonalának ismétlődő, de a centrum felé egyre fejlődő ritmusa.

A dombormű megmunkálása, az alakok felületének játéka és a háttér „megmozgatása” (hullámzó szintkülönbségeivel) a művésznak, a drámai fény-árnyék hatások elérésére való tudatos törekvését bizonyítja, amely nem kis részben járul hozzá az egész mű mozgalmasságához.

A belőle áradó erő és nyugalom avatja az alkotást a munkásmozgalom méltó emlékművévé.

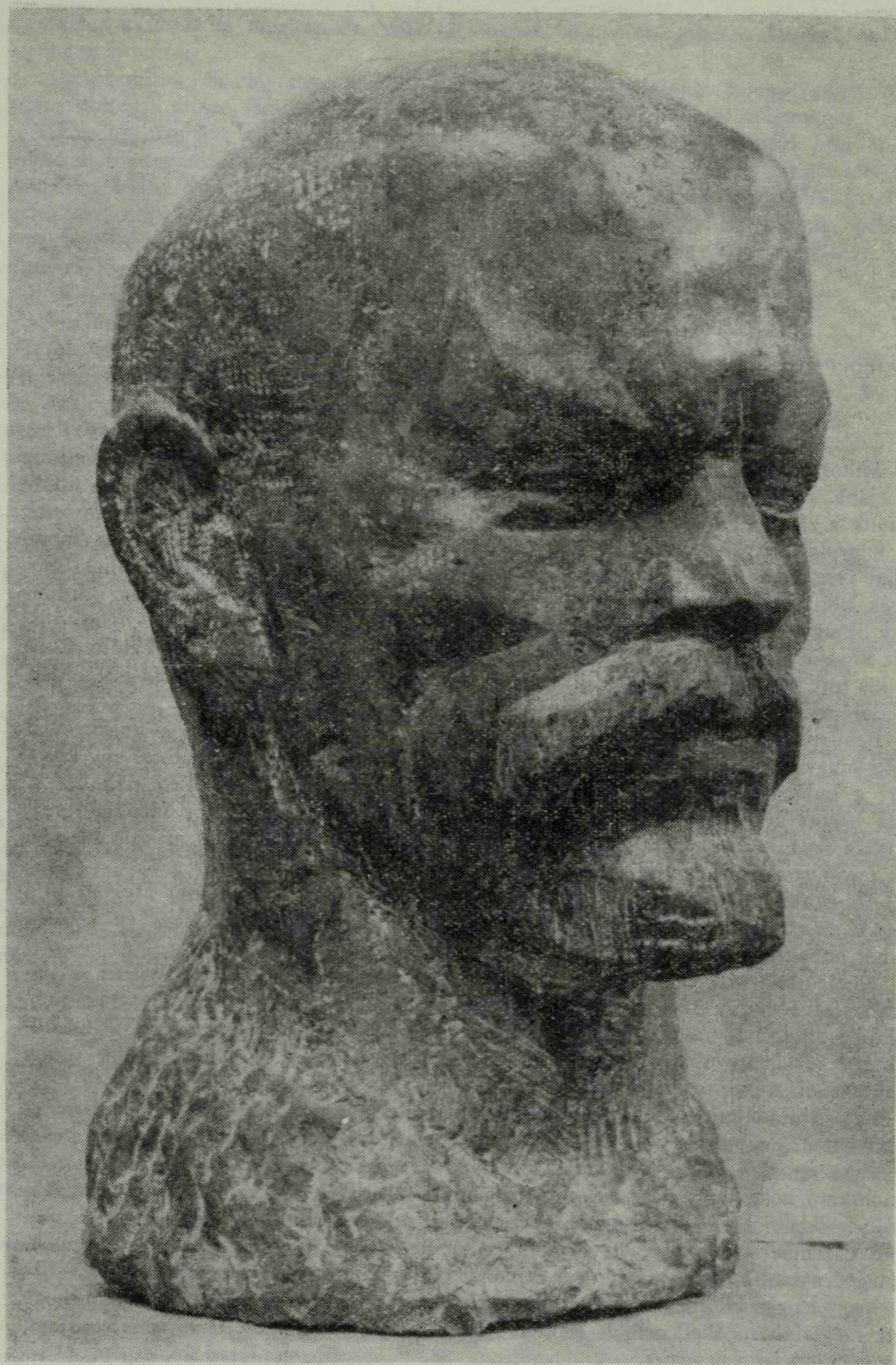
Lenin portré

Ötven centiméter magas, vörös márványfej. A kő kiválasztásában is szerepet játszott a művész tartalmi szándéka.

Lenin egyéniségét már nagyon sokan ábrázolták, nagyon sok műnek szolgált témájul. Éppen ezért nehéz e témában egyéni megfogalmazású művet alkotni. Szabó Lászlónak most ez sikerült. Lenin nagy, gazdag egyéniségéből a művész elsősorban a céltudatos forradalmárra, a zseniális államszervezőre jellemző vonásokat emelte ki, hangsúlyozta. A karakteres portré éppen ezért nemcsak egyszerűen egy nagy személyiség ábrázolása, hanem bizonyos fokig annak az eszmének a megtestesülése is, amelynek Lenin volt az egyik legnagyobb alakja. A mű értékét tartalmilag növeli az a tény is, hogy megfogalmazásában, stílusában, sőt mi több, karakterében is erősen kötődik nemzeti szobrászatunk hagyományaihoz. Az ábrázolás hitelességén túl a szobor, mint önérvényű plasztikai alkotás is hiteles és kifejező. A márvány, a kő anyagszerűsége dominál benne. A fej minden részlete markánsan kidolgozott, síkokkal körülhatárolt és ezek a síkok a térben is kijelölik helyét.

Szabó László, mint portré szobrász is, számtalanszor igazolta művészi tehetségét (gondolunk itt Gábor Áron, József Attila stb.) portréjára. Lenin feje azonban egyszerű portrészobrai között is kiemelkedő, megkülönböztető helyet foglal el.

RIDEG GÁBOR

Szabó László (Szolnok): Lenin

Magyarok a polgárháborúban

I.

Szikszai Kálmán egykori vöröskatona emlékeiből

Mikor a járőrből visszatértünk, már nem találtuk ott a csapatunkat. Vonultak Galíciába. Egy kicsit megpihentünk, mert fáradtak voltunk már nagyon. Közben találkoztunk a zászlóalj kürtössel és azzal mentünk tovább a csapatunk után. Másnap este egy nagyobb városba értünk, ott egy gyereket megkérdeztem, hogy látta-e a csapatunkat erre vonulni. A gyerek először tabakot kért, ezt értettem és adtam neki egy marék dohányt. Azután megfogta a köpenyem szélét és úgy húzott hazáig. Otthon kérte az anyját, hogy adjon nekem enni. Az asszony adott is főtt pacalt. Olyan volt, mint a pajor a szántóföldön, megkóstoltam, de hideg is volt, nem ettem belőle. Csak egy kis főtt kukoricát ettem, az jól esett. Mondta a gyerek, hogy az ő apja is szoldát. Gondolom ezért volt olyan jó hozzám.

Bementem egy boltba, mert szerettem volna venni valamit, de a boltos nem tudott magyarul, csak mondogatta „napsz, napsz”. Mutogatott és teleöntötte egy koronáért a kulacsomat pálinkával. Ekkor tudtam meg, hogy a „napsz” az pálinka. A lánya hozott két sózott halat, azért negyven krajcárt fizettem. Mikor ideadta, megcsapta a szaga az orromat, majdnem földhöz vágtam, de végül mégsem vágtam oda, csak úgy tartottam, hogy ne érezzem a szagát.

Ahogy kiléptem a boltból, jött velem szembe két német katona. Meglátták a halat és igen kérték, hogy adjam el. A dupláját adták érte, mint ahogy én vettem, így hát odaadtam nekik, de örültem is, hogy nem érzem tovább a szagát.

A városban volt konyha, de sajnos nem engedtek oda, mert nem voltam a létszámba felvéve. Így kénytelen voltam tovább menni a csapat után. Este lett rám, jobbról is, balról is hallottam a puskaropogást, nem tudtam merre menjek. Meghúzódtam egy rossz fészkerben és ott aludtam. Gondoltam, reggelig, már úgysem tudok továbbmenni. Akkor már csak egyedül voltam.

Reggel aránylag csend volt, kiballagtam az országútra. Utolértek a mi embereink a konyhával, de megint nem engedtek oda, mert nem voltam náluk létszámba véve.

Egyszer csak utolért négy tiszt lóháton. Az egyik kérdezte, hol járok én erre. Elmondtam neki, hogy hogy jártam, de nem hitte el. Azt mondta, ez csak csavargás és álljak oda a falu legszélső házához. Később odaállította a konyhásokat is és csavargó gazembereknek nevezett bennünket, majd kivett öt embert, köztük engem is és megparancsolta, hogy menjünk a rajvonal elé és kutassuk ki a terepet.

Vagy három kilométer után találkoztam a csapatommal. Nagyon megörültem, hogy végre megtaláltam őket, nem is mentem vissza a tiszthez jelentést tenni, mert tudtam, hogy nem írta fel a nevemet.

A cimborák igen örültek, hogy megkerültem. Mondtam nekik, hogy jó lenne erre inni egyet. Ne is emlegetsem, azt mondták, már a szagát sem ismerik a pálinkának.

Fogtam a kulacsot és megittam velük ami benne volt. Nem győzték dicsérni, pedig igazán nem volt jó.

Lepihentünk, én elővettem a hátizsákomból a sok tábori lapot és egyet megírtam haza. Volt sok tábori lapunk, utóbb még kártyát is abból csináltunk magunknak.

Később arra jött a hadnagy úr és beszélgetni kezdtünk. Mondtam neki, hogy már Galíciában vagyunk, túl a határon és még mindig megyünk előre,, pedig mi azt hittük, elég lesz, ha az országból kiüzzük az ellenséget. Kérdeztem, ki ennek az oka, ki csinálta ezt, hogy nekünk csak menni kell és harcolni míg meg nem halunk, pedig magyar földön nincs már ellenség. Oroszország meg olyan nagy, hogy azt úgysem tudnánk legyőzni.

A hadnagy egy kicsit gondolkodott, majd azt mondta:

– Hát mi volna ez más, mint úri politika.

Mondom aztán, mi az, hogy politika, eszik-e, vagy isszák? Én odahaza szántottam, vettem és nevetem a jószágot, gondoztam a családot, de nem tudtam soha, hogy mi az a politika. Így beszélgettünk egymás közötte és azt mondogattuk, hogy nem azért hoztak ide minket, hogy megvédjük az országot, hanem, hogy elpusztuljunk. No pusztult is közülünk igen sok és még több lett a nyomorék, rokkant.

* * *

A falu legszélső háza mellett volt egy kovácműhely, attól az útig egy sövénykerítés húzódott. Már este volt, a mi embereink a sövény mellett lefeküdtek a hóba. Az út túlsó oldalán volt egy őrszemünk, akit magam vezettem oda és meghagytam, hogy el ne aludjon, majd felváltom egy óra múlva. Fogadta is, hogy majd vigyáz, de nem úgy sikerült a dolog.

Azon vettük észre magunkat, hogy a kovácműhely mellé oroszok telepedtek le és ők is pihenni tértek. Az volt a szerencsénk, hogy egy kis szél volt, ami felőlük fúj, így ők nem hallották a mi mozgásunkat. Átmentem az út túlsó oldalára, hogy megnézzem, mi van az őrszemünkkel. Láttam messziről, hogy ott van, súgtam neki, hogy jöjjön azonnal, de nem válaszolt. Odamentem hozzá, látom, állva alszik. Mondtam neki: itt vannak az oroszok, igyekezz az állásba, a többiek már ott vannak. Én meg a sövény felé mentem megnézni, nem maradt-e ott valaki a mieink közül. Láttam, hogy egy ember még ott maradt a kovácműhely sarkán. Mondtam neki csendesen: gyere gyorsan, itt vannak az oroszok. De csak azt válaszolta „he?” Ekkor vettem észre, hogy orosz. Elfordultam tőle, így nem tűnt fel neki semmi. Én meg a sövény mellett haladva szerencsésen bejutottam az állásba.

Másnap észrevettük, hogy be vagyunk kerítve. 1914 december 24-én, karácsony estefelé fogságba estünk. Életem legszomorúbb karácsonya volt.

* * *

Mikor estefelé beértünk Sanokba, már égtek a villanyok. Egy nagy épületbe hajtottak, akkora volt, mint a jászapáti járásbíróság. A felső emeletre vittek és ott beteltek egy nagy szobába. Térdig jártunk a papírban, mindenféle szétdobált iratok, könyvek hevertek. Azt mondták, itt fogunk aludni az éjszaka.

– No komám – mondtam Darázsnak – ilyen helyen régen aludtunk. Fűtve ugyan nincsen, de mégis jobb itt, mint a hó tetején.

Azt mondja Darázs:

– Nem sokat ér az pajtás, ha jó helyünk is lesz, mikor éhesek vagyunk. Jó volna már enni valamit.

Erre megszólalt hátul egy orosz.

– Kentek éhesek.

– Igen, éhesek.

Csak meghökkentünk aztán, hogy magyarul szólt hozzánk, hogy azt mondja:

– No, majd hozok én kenteknek enni.

Ezzel elment. Mi meg mondtuk, hogy kár volt neki szólni, mert most elver bennünket. De olyan jószívű volt, hogy hozott egy zsák szuharit, szárított kenyeret, amit mi cibaknak nevezünk. Adott belőle egy-egy félmarékkel és egy másik zsákból kettőnek egy kis konzervet.

Kérdeztük, hogy honnan tud magyarul.

– Hát én is a Ferenc Jóska katonája voltam az 5. honvéd gyalogezredben szolgáltam Szegeden.

Mi nem hittük el, hogy ő csak úgy átjött és itt azonnal szakaszvezetői rangot kapott. Inkább azt gondoltuk, hogy dolgozhatott valahol Szegeden és ott tanult meg magyarul, majd hazakerült és otthon besorozták katonának. Bár adott rendesen enni, azért figyelmeztettük egymást, hogy ne nagyon bízunk meg benne, mert ha elszólja magát valaki, majd elveret.

Elgondolkoztunk. Urbán szólalt meg:

– Eddig harcoltunk, most meg nem csinálunk semmit és az ellenség kezén vagyunk, mégis jobban kapunk enni.

Azon kezdtünk beszélgetni, hogy miért is van ez a háború. Hisz ezek az oroszok is csak olyan emberek, mint mi vagyunk. Nem jöttek volna a maguk jószántából, ha megkérdezik, kinek van kedve a harctérre menni. Mi se mentünk volna.

– Hát ez csakugyan politika, ahogy a tisztünk mondta, úri huncutság. Azért van ez, hogy pusztuljon a nép, mert már nagyon elszaporodtunk. Félnék a szegény néptől, mert ha nagyon sokan lennének, akkor ők kezdenének majd politizálni és úgy vannak vele, közé kell már verni egy kicsit a népnek. Hát ez az úri huncutság.

– Hát ha a szegények csinálnák a politikát, az nem lenne úri huncutság? – kérdezte Urbán. – Mert a politika az, ahogy a tiszt mondta.

– De ha a szegények csinálnák a politikát, akkor nem lenne az, mert a szegény nem háborúskodna a másik szegény ellen sehol.

– Hagyjuk ezt – mondta Urbán – most csak hadifoglyok vagyunk és azt se tudjuk, holnap mi lesz velünk.

* * *

Következett Mandzsúria, Harbin. Megállt a vonatunk és ki lehetett szállni egy kicsit. Egy öreg kínait, akinek igen ritka, de nagy szakálla volt, megállítottam, mert kíváncsi voltam a pipájára. Hosszú szára volt és a végén egy kis vaspipa, de igen kicsi. Mutattam neki az én pipámat, hogy nézze meg, ez pipa, nem olyan kicsi, mint az övé. Mutattam a dohányt is, hogy adnék bele egy kicsit, de mi fér abba a kis pipába. Mondott valamit, de nem érttem. Mások mondták aztán, hogy abból nem dohányt szívnak, hanem ópiumot.

Bementem egy boltba, de pénzem nem volt. Ott ült a boltos, meg a lánya. Kértem ennivalót, de nem értették, majd a kezemmel mutogattam, hogy ennivaló kellene. Erre a lánya hozott egy kalácsot és ideadta. Mondott még valamit, de azt nem érttem, csak hajlongtam, hogy köszönöm, köszönöm. Hoztak egy széket is, hogy üljek le. Leültem és kezdtem eszegetni a kalácsot, csak nézték, ahogy majszoltam jóízűen. De közben ki-kinéztam, hogy ott van-e még a vonatom. Meglátták, hogy menni akarok és mutatták, hogy maradjak ott, eljuttatnak Kínába. No – mondtam magamban – ha már tudnék egy kicsit kínaiul, ezek elbújtatnának, de mivel egy szót se tudtam, köszöntem mégegyszer a kalácsot és visszaballagtam a vonatunkhoz. Így élősködtünk az úton.

* * *

Jól ment a sorom a pékségben, ennivaló volt bőven. Egyik nap, ahogy bemegyek a raktárba, látom, egy galamb eszegeti a szétszórt magot. Beszorítottam egy ablakba

és megfogtam, majd bekötöttem a kabátom ujjába. Előre örültem, hogy milyen jó galamblevest eszek én ebből.

Megtudta az öreg orosz pék, hogy galambot fogtam, kérte, hogy engedjem el, mert az szent madár. Dehogy engedem én el, örültem, hogy megfoghattam.

– Hát mit akarsz vele csinálni? – kérdezte az öreg.

Mondtam, hogy megfőzöm levesnek.

– Ördög, pokol fajzat vagy – mondta. – Azt nem szabad megfogni, szent madár.

Mondom, hogy vóna az szent madár, hiszen nálunk úgy eszik, mint a csirkét.

– Hát nem tudod, hogy a galamb Jézus képébe vált, azért szent madár? Kérlek nagyon, engedd el a galambot! Ha nem engeded el, meglásd, megver az Isten!

– Dehogy engedem, hiszen régen nem ettem már galamblevest.

– Ha elengeded a galambot, akkor vasárnap a feleségemmel levágatom a kakast és meghívlak rá ebédre. De kérlek, engedd szabadon a galambot!

Nem akartam hinni neki, de kérte Takácsot is, hogy beszéljen velem és ő is jöjjön ki hozzájuk vasárnap kakas ebédre.

Ekkor végre kihúztam a kabát ujjából a galambot és az öreg szemeláttára elengedtem. Ijedten repült el a kezemből, az öreg meg boldog volt és mondogatta, hogy mégis rendes ember vagyok én, föltétlen elvár Takáccsal együtt vasárnap.

Nem csapott be az öreg, jót ettünk a kakaslevesből, amit tésztával készített el a felesége.

* * *

Egyszer csak híre jött, úgy 1918 november közepe táján, hogy a barnauli vasút környékén haladnak előre a vörösök Szemipalatyinszk felé.

Nagy sebesen összehajtották a kirgizeket, meg a tatárokat és nagy sáncokat csináltattak velük, majd felszerelték még a tatár és kirgiz gyermekeket is, hogy velük lövetik majd a vörösöket. De ez csak terv volt, mert attól tartottak, hogy a gyermekek, akik katonák sem voltak, nem tudnak majd ártani a vörösöknek és ezért a másik csoport úgy határozott, hogy a magyar hadifoglyokat kell felfegyverezni a vörösök ellen. De voltak ismét mások, akik azt mondták, az sem lesz jó, mert akár a fejünkbe eresszünk golyót, akár a magyarok kezébe adjunk fegyvert a vörösök ellen, egyre megy. Így aztán nagy lett a zürzavar, kavarodás és a vége menekülés a vörösök elől.

Menekültek a tiszték is. Az én ezreдем, ahová a kenyeret sütöttem, mozgósítva lett, hogy majd átmennek Kínába. Igen megijedtem, hogy akkor nekem is velük kell mennem, ezért betegnek tettem magam és bementem maródíra.

Urbán István, jó komám egy tisztnek volt a tisztiszolgája. Az is készült Kínába, de Urbán mondta, hogy biz' ő nem akar vele menni.

– No – mondtam, akkor majd csak menj ki te is az állomásra és ha elindul a vonat, te ugorj le és bújj el, ő meg úgyse mer majd keresni.

Úgy is cselekedett és még a tisztnek a kofferjét is elhozta.

* * *

Amikor a vörösök bejöttek a városba, sok portékát hoztak az üzletekbe, amit azelőtt nem lehetett kapni.

Demeter észrevette, hogy lehet mazsolát venni és vett egy pár kilót, majd bort csinált belőle és eladta. Egyszer megkóstoltatta velem is, nagyon finom ital lett, de akárhogy kértem még belőle, nem adott, mert abból pénzelt.

Vettem erre én is egy pud mazsolát, beletettem egy dézsába és fel a kemence tetejére. Mikor megérett, ittunk jóízűen, de az egész társaság berugott tőle, másnap alig tudtam lelket verni beléjük. Hátul, az ingüknél fogtam őket, mikor rókáztak, nehogy belebukjanak. Elszoktak már az italtól.

A vörösök részére sok kenyeret kellett sütni, éjjel kétszer, nappal kétszer. Egy tételben két mázsa lisztből való kovász ment belé, ez egy kemencére nyolc mázsa volt, így volt dolog, de volt ennivaló is bőven. A szánkókon hozott húsból kaptunk egy fél marhát, így húst is ettünk.

Kimentem a piacra és vettem 5200 rubelért egy ezüst órát (ez ma is megvan) kulccsal kell felhúzni a túlsó oldalán közepén. Vettem megint egy pud mazsolát és megcsináltam bornak.

Mikor kész lett éppen tíz lovas jött be a pékségbe és ahogy beszélgettünk, megtudták, hogy van borunk. Kértek, hogy adjunk nekik belőle, nem árulnak el – mert egyébként szigorú szesztilalom volt. – Két magyar is volt köztük és mivel azok is nagyon bizonygatták, hogy nem árulnak el, hát adtunk és közösen iszogattunk. A lovak szabadon csavarogtak az udvaron. Észrevette a házigazda és bejött, hogy jaj, mi van itt, ha megtudják, hogy az ő házában isznak, őt főbelövik.

Mondtam neki: – Ne félj, ha lönek engem lönek én meg nem félek, mert rajtam van a haló ing. Te csak menj és feküdj le, te nem tudsz semmit.

A tíz lovas megitta a bort és addig rimázkodtak, míg mind meg nem itták. Mikor elfogyott kezdtek énekelni, dalinkózní. Küldeni nem mertük őket, mert járőrben voltak. Mikor végre éjfél felé kijelentették, hogy most már elmennek, kinyitottam a kaput, ők meg kívágtattak, mint a puskagolyó, de az úton, ahogy utánuk néztem, hol az egyik, hol a másik esett le a lóról. Én erre becsuktam a kaput, ne is lássam őket.

Reggel aztán Urbánnal elmentünk érdeklődni, nincs-e valami baj velük. Kerestük a két magyart, akik velük voltak, de a parancsnokságon a napos azt mondta, ott vannak, mind bezárva. Az őr megengedte, hogy kívülről beszéljünk velük.

– Becsuktak, mert részekek voltunk – mondták – de nem árultuk el, hogy hol ittunk.

Most már kijózanodtak, csak mondogatták, nem hitték volna, hogy mazsolából ilyen marha erős bort lehet csinálni.

* * *

1919. december 15-én beálltunk a Vörös Hadseregbe. Felfegyvereztek és szolgálatot tartottunk rendszeren. Éjjel járőrben jártunk az utcákon, őrséget adtunk azokhoz a házakhoz, ahol burzsujok, tiszték voltak becsukva, meg a bankokhoz, meg a nagyobb állami épületekhez.

Egyszer este mentem őrségbe, amikor a tatár pap a mecset tornya körül járva elkezdett unyongani és hosszan elnyújtva kiabált valamit. Rákaptam a puskát, de úgy hogy ne érje – ne ordítson ottan. Olyan gyorsan leszállt a mecsetről, hogy a madár se szállt volna legyorsabban. Gondolom, megijedhetett szegény.

Másnap bementem és kérdezi a parancsnok, hogy miért lőttem rá a tatár papra.

– Azért, hátha az ellenségnek kiabált, nekem ne kiabáljon ottan, én nem értem.

Jót nevetett rajta és azt mondta: – Jól tetted, amíg forradalom van, ne ordítson itt a mecsetben.

* * *

Krosznovban fellázadt egy ezred, elpusztították a komisszáriákat. Ki kellett menni hajón, vagy kétszáz magyar vöröskatonának és velünk jött a rögtönítélő bíróság is.

Másfél nap alatt értünk oda. Krosznov közelében egy homokbányánál leszálltunk és teleszedtük homokkal a zsákokat. Ezeket aztán a hajón fedezéknek használtuk. Mikor a városhoz értünk, hírül adtuk a katonáknak, hogy adják meg magukat és aki nem bűnös, annak nem lesz bántódása. A szárazföld felől a másik oldalon közeledett a vörös lovasság és körülkapták a várost.

Nem is volt ellenállás, bementünk a helységbe, összekutattunk mindent és meg is találtuk a négy meggyilkolt komisszár holttestét. Eltemettük őket az Irtis parton és háromszoros dísztüzet adtunk a tiszteletükre.

A gyanús egyéneket tízesével hajtottuk a hajóra kihallgatás végett. A rögtönítélő bíróság negyven embert talált bűnösnek és ezeket halálra ítélte.

Egy parancsnok elvtárs a sebesülésébe a kórházban belehalt, őt kellett eltemetni a templom előtti téren. Elkészítették a sírhelyet, még a villanyt is odavezették a sír- emlékhöz és minket, a magyar századot kivezényeltek dísztüzet adni.

Ekkor kaptuk a megtisztelő „Vasezred” nevet.

A dísztűz igen jól sikerült, nem vezényszóra, hanem intésre adtuk le. Megmondtuk egymásnak előre, hogy aki elkésett, az nehogymeghúzza utólag a ravaszt. Mondták is, hogy még ilyen sikeres dísztüzet nem hallottak, mintha egy ágyú szólta volna.

* * *

1920 szeptember közepén befejeződött a kézigránnal való kiképzésünk és akkor mint szibériai lövészezredet bevagoníroztak és útnak indítottak Ukrajnába Vrangel meg Mahno ellen.

Pavlográdban nekem, mint péknek, meghagyták, hogy foglaljak el egy pékséget, mert ott fogom a katonák részére a kenyeret sütni.

Beszélgettem az ott levő pékkel. Kérdezi tőlem:

– Mi lesz ebből a forradalomból, mert azt mondják, hogy a kommunisták a munkásnépnek jobb életet akarnak biztosítani. Ez eddig jó is lenne, csak miért mondják, hogy nincs Isten?

Mondtam én az öregnek: – Gondoljon csak arra, hogy az egész világon mennyi-féle vallás van, se szeri se száma. Oszd az mind másképp képzeled el az Istent, de azt mondja, hogy csak az övé az igazi. De nem is ez a fontos, hanem az, hogy ennek a forradalomnak most győzni kell. A burzsujoktól el kell venni a földet, ne úgy fizessék a szegény embert, ahogy ők akarják.

– Hát az igaz, de csak nem veszi be a fejem, hogy nincs Isten.

– Én csak annyit mondok, hogy sok embernek nincs Istene, sok embernek van, és mégis kerek a világ. Jó ez a forradalom, mert ha ez nem volna, talán soha sem lenne vége a háborúnak.

A felesége is megszólalt: – Kell már ez az uraknak, mert nagyon el van szaladva velük a ló.

Csakhát ő is a vallást emlegette, hogy azt nem érti, miért bántják, mikor a többi, amit tesznek, mind jó.

– Nem bántjuk mink a vallást – mondtam nekik – mindenki élhet a maga vallásában.

Az öreg pék azt mondta erre, hogy jó volt ezeket hallgatni, mert most már nem úgy fogja fel ezeket a dolgokat, mint eddig.

* * *

Üzent Kun Béla, hogy másnap eljön és beszélni fog velünk. 8–9 óra tájban meg is jöttek autóval, Kun Béla és Pogány József. Tisztelegtünk fegyverrel, majd azt mondta Kun Béla:

– Gyertek ide körém magyarok, a németek meg menjenek Pogány elvtársához.

Elmondtuk neki, hogy Szibéria déli részét megtisztítottuk, ott már nincs ellenség. Sokan le vannak csukva, a bűnösöket bíróság elé fogják állítani. Nálunk az volt a

szokás, hogy ha olyan katonát fogtunk el, akit csak úgy besoroztak a burzsujok, azt elengedtük haza.

– Azt nagyon jól tették, azok nem bűnösök – mondta.

– Akik azonban szervezkedtek a Vörös Hadsereg ellen, azokat kivégeztették.

– Jól tették!

Ezután Kun Béla egy kis beszédet tartott.

– A proletárnak jobb módot kell biztosítani, ezért harcolunk. Gondoljanak arra, hogy a háború milyen nyomort hozott és ezt a proletárok érzik legjobban, míg ők – a kizsákmányolók – akarták a hasznot húzni. A nép csak szenvedett, de a burzsujok nem akarták befejezni a háborút. Nálunk Magyarországon is, a katonák otthagyták a frontokat, megalakult a Tanácsköztársaság, de nagyon körül voltunk véve ellenséggel, Levertek bennünket, mert az Antant is ránk eresztette a románokat és belül is volt még sok ellenségünk. A nép se volt egy akarat. Akinek velünk kellett volna tartani, az is ellenségünk volt. Így megsemmisült a Tanácsköztársaság és szét kellett szélednünk.

Nagyjából ezeket mondta, csak hosszabban. Utána lehetett kérdezni tőle. Én megkérdeztem, mondaná meg részletesebben, mi volt az oka, hogy Magyarországon ilyen rövid ideig tartott a Köztársaság.

– Elvtárs – mondta – ennek az is volt az oka, hogy közöttünk sem volt meg az egyetértés, közöttünk is sok ellenség volt. Mert a vezető elvtársak is úgy voltak, hogy akinek gyalog kellett menni, az lovon ment, akinek lovon kellett volna menni, az kocsin ment és akinek kocsin kellett volna menni, az meg autón ment.

– Úgy, úgy elvtárs.

– Akkor – mondtam – a vezető elvtársakkal is elszaladt a ló.

– Mondja elvtárs, számít-e még Magyarországra menni?

– Hogyne számítanék, nem is sokára. Itt Oroszországban rend lesz, már csak a Vrangel hadsereg ellen van front. Máshol tiszta a helyzet. Ha pedig rend lesz, akkor majd hazamegyünk. Csak tartsatok ki jól, majd lesz rátok gondom. Nem sokára befejeződik ez is. Szibériából lejött nyolcvanezer ember, Moszkva és Pétervár környékéről másik nyolcvanezer, most már nemsokára végzünk.

Azzal elkészöntünk. Kun Béla volt akkor az ukrán front politikai biztosa.

BISTEY ANDRÁS—BISTEY LÁSZLÓ

II.

A forradalom katonája: Szendrei József

Messze Keletről küldöm levelem a Tisza mellé, a Kunság közepére, szülőhelyemre, Karcagra. Atyámfiait, elvtársaimat, gyerekkori pajtásaimat köszöntöm. Kívánom, hogy ezen írásom a legjobb erőben, egészségben találja mindnyájukat.

40 éve élek a Kunságtól távol, a szovjet emberek nagy családjában. Íráshoz nem szokott kezem rója a betűket, hogy felidézze az 1918–19-es hősi napok emlékét és leírja mindazt a sok nélkülözést, küzdelmet, harcot, aminek magam is élő részese voltam. Talán lesznek néhányan Karcagon még, akik emlékeznek Szendrei Józsefre.

1896 szeptember 9-én születtem Karcagon. Apám Szendrei Pál, szülőanyám Aranyosi Rozália, aki meghalt, amikor én 3 éves voltam. Nevelő anyám Szegedi Mária. Foglalkozásom cipészsegéd. 1915 májusában besoroztak a 29-es honvéd gyalogezredbe, és 1915 szeptember 14-én már Dubnó mellett Galiciában harcoltam. 1916 márciusában Csernovic előtt megsebesültem, és 1916 június 4-én a kozákok fogságába estem. A barkovi lágerből mezei munkára vittek.

Nehéz sorunk volt. Hazánkból hírt, levelet sohasem kaptunk. De az orosz földön új szelek kezdtek fújni. A cár atyuska helyett Lenin nevét lehetett hallani egyre gyakrabban. S futótűzként terjedt el a földeken a Nagy Októberi Forradalom győzelmének híre. Az orosz nép, az orosz munkásosztály maga vette kezébe sorsának intézését. De a kivívott szabadságot veszély fenyegette. Hozzánk is megérkezett Moszkvából a magyar toborzó, a vörösgárda részére önkénteseket keresett. Én is beléptem. 1917 október 27-én már fölruháztak bennünket; adtak téli sapkát, köpenyt derékszíjat, robamkést, fegyvert és irány a front! Kurszk városa felől vártuk a fehérek kozákok támadását. Erősen fel voltak fegyverezve. Sokszoros túlerejűekkel sem tudták sorainkat áttérni. De 1918 január 18-án a donszi kozákság támadott minket. Megritkult sorainkba betörtek, s elfogtak a kozákok és behajtottak egy nagy törek bodályba. Tele volt már olyan áldozatokkal, mint mi. Volt ott magyar, német, lett, orosz, észt vagy báromszám. Megtudtuk, hogy a tökrészeg kozákság éjjel a bodályt géppuskatűz alá veszi. Elhatároztuk, hogy megszökünk. A bodály oldalát kitörtük, s menekült ki merre tudott.

Napokon keresztül mentem, és nebéz úton Minszk városához jutottam. Alig volt jártányi erőm. S hogy megörvendeztem, amikor az állomáson őrszolgálatban levő katonának a mellén kis vörös szalagocska lebegett. De nem több, mint 10 perc múlva befutott az állomásra a fehérek páncélvonata és megszólaltak a géppuskái. El lehet gondolni, mi volt ott. Kötésig csupa víz voltam, felül hó, alul víz. Hadifogolytársaimmal az orosz és a német front közé kerültünk. Sajnos a német drótsövénny egyes helyeken le volt aknázva és a 13 emberből csak 6 maradt élve. Egész éjjel a halál torkában voltunk és mikor a 18 soros sövényen átvergődtünk, azt mondtuk egymásnak, ha isten volna, nem nézné el gyötrelmes életünket.

A németek kezébe kerültünk, azok átadtak a cseh katonai parancsnokságnak

Kovelben. Az élelmezés nagyon rossz volt a barakban, ahol 3 hétig voltunk betegségi és politikai megfigyelés alatt. Ezalatt kérdőívet állítottak ki rólunk. A fő kérdés az volt, szolgáltunk-e a vörösgárdában? S aki igennel válaszolt, este későn fegyveres katonák hajtották ki, több részét levetkeztetve. Az őrségtől tudtuk meg, hogy agyonlőtték őket, mert vörösgárdisták voltak. Az én szerencsém az volt, hogy az Sz betű az ABC végén van, és én idejében megtudtam a veszélyt. Megmenekedtem. Nemsokára megjött a várt nap, tehervagonba raktak bennünket, kocsinként 45 embert, s a vonat megindult Budapest irányába. A Keleti pályaudvarra érkeztünk, kivagoniroztunk, s bemarsoltunk a 32-es laktanyába egy szombati napon. Nemsokára kürtző ballatszott az udvaron, hosszan elnyújtott kiáltás: A kapu kinyílt. Az az öröm, az a nagy boldogság!, leírni nem lehet. Én gyalog röpültem az állomáshoz és beültem a szolnoki vonatba. A vonat megindult. Velem szemben két hadirokkant, s maguk között mondják:

Hadirokkant: Szegény orosz, valószínű ő is hazafelé utazik.

Szendrei: Igen! Haza, Karcagra! Most jövök Oroszországból.

Hadirokkant: Hát maga magyar? – Mi azt hittük, hogy orosz, mert orosz sapka, orosz köpeny. – De mondja csak,, mi van Oroszországban?

Szendrei: Oroszországban? Ott már nincs se cár, se tisz, se dúsgazdag. Most ott élet-halál harc folyik. A munkások, parasztok és a katonák öntudatos része fegyvert ragadott, és az ingenyelő szemetet elsöprik.

Hadirokkant: Itt is úgy kéne.

Szendrei: Testvérek, várjanak! Nincs messze az idő!

* * *

A két hadirokkant örömmel hallgatta szavaimat. S ekkor belépett a jegyvizsgáló. Nálam se pénz, se jegy. Ő rámförmed: Azonnal velem! De a két rokkant fogta a botját és kikergette a jegyvizsgálót. Közben megérkeztünk Szolnokra. Kiszálltunk.

* * *

Szendrei: Nekem át kell szállnom a karcagra.

Hadirokkant: Ne siessen! Van arra még két és fél óra. Addig barapjunk valamit! – No! Nem éhes? Messze van még hazáig! S evés közben még beszélhetünk is, mi is van odakint? Oroszországban.

Szendrei: Akkor maradok! Jó ha tudják. Az Internacionálé divíziójában harcoltunk magyarok sokan, lettek, németek a fehérek ellen mint vörösgárdisták. A mi szabadságunkért is harcoltunk. Ha nekünk kell majd a segítség, ők segítenek.

Hadirokkant: De együnk is közben! Meg ez a pohár sör se fog ártani! Egészségére, meg az otthoniak egészségére! – Azt hiszi nálunk is lesz emberibb élet? Olyan, mint odakint?

Szendrei: Lesz! Ha sokan akarjuk, és teszünk is érte!

Hadirokkant: Akkor még a mi életünk is rendbejöhethet! Van még remény!

* * *

Elköszöntünk egymástól, erősen megszorítva egymás kezét. Majd megérkezett a vonat, amelyik Karcag felé megy. Felültem és éjjel 1 órakor megérkeztem. Gyalog mentem az állomástól haza. Egy óra járás. Megállok a kapunál és nézem. Az épület össze van omolva, csak az udvar felőli kis konyha ép. Csak nem baltak meg szegény szüleim? – gondoltam. Elkezdtem zörgetni a kapun, és kijött a sötétbe egy alacsony éltes asszony.

Anya: Ki az? Ki van ott?

Szendrei: Nyissa már ki! szülém. Hazajöttem!

Anya: Józsi! Józsi fiam! Te vagy? Jajj! (összeesik, elhal a hangja.)

* * *

Szegény nevelőanyám kinyitotta a kaput, s a váratlan izgalomtól összerogyott. Fel-emeltem, bevittem a konyhába. Mikor magához tért, még akkor is szemét dörzsölte, mint aki nem jól lát.

Szendrei: Hát apám hol van? Meg a hugom?

Anya: Apádat szél érte és a bal részét megbénította. – Csavard csak feljebb a lámpát! Ott fekszik szegény a sarokban. Beszélni is csak nebezen tud. – A másik sarokban meg a húgod van, nagyon el van gyengülve.

(Sírva) Józsi fiam! A hadisegélyt már két és fél éve megvonták. Meg se tudlak kínálni. Egy darab száraz kenyérünk sincs!

Szendrei: Ne sírjon szülém! Most majd másképp lesz! Reggelre hozza kissé rendbe a holmimat! Majd segítünk a dolgon.

* * *

Reggel 8 órakor felöltöztem: orosz sapka, orosz köpeny, derékszíj és rohamkés. Felmentem a városházára, ahol a hadisegélyt adják. Az ajtónál nem kevesebb, mint 500 ember állt, és várt. Én bekopogtam és bementem. A főjegyző felemelte a fejét és rámnézett.

Főjegyző: Mit akar itt? Ki engedte be? Hátra arc! Mars! (dühösen)

Szendrei: Főjegyző úr!? Én a maga parancsát 1915 májusától a mai napig mindig végrehajtottam pontosan. És mi az eredménye? A családom baldoklik az éhségtől. – Most jöttem leszámolni, a bűnöst keresem!

Főjegyző: Takarodjon! Ki innét! – Rendőr! (megnyomja a csengőt)

Rendőr: (ajtónyitás) Parancs! Főjegyző Úr!

Főjegyző: Dobja ki ezt a fickót!

Szendrei: (ordítva) Ne gyere közel, mert megbalsz!

Rendőr: Józsi? Te itt – Tedd csak el azt a rohamkést! Jancsi bátyádat akarod megszűrni?

* * *

S kit ismertünk fel egymásban. A keresztapám fia volt. Látta a jegyző, hogy ideg-rohamom van, csillapítani kezdett. Egy cédulát nyomott a kezembe, megmondta melyik üzletbe menjek, vegyem fel az élelmiszert és vigyem baba a családnak. A cédulát elfogadtam, mentem hazafelé. Az utamban bementem tanítómesteremhez, Stern Simonhoz, de nem tudtam, hogy két fegyveres csendőr jön utánam. Mesteremmel és feleségével alig váltottam pár szót, belépett a műhelybe Horváth nevű csendőr törzsőrmester és egy másik altiszt fegyveresen. Engem megvasaltak és hazakísértek. Otthon házkutatást tartottak és rögtön vittek tovább a szolnoki börtönbe, ahol sok halálraítélt katonaszökevény volt. Ott voltam 14 napig. Rettenetes volt. Minden reggel 5 órakor 15-20 halálraítéltet kibívtak alsórubára vetkezve és öt perc múlva sortűz rezegettette az ajtót.

* * *

Szendrei: Alázatosan jelentem, a szolnoki vármegyei börtön irodájában adták a kezembe, hogy adjam át az ezredparancsnokságnak.

Százados: Add csak ide! (Olvassa) Disznók! Fiam, mért nem köptél poszádjába annak a csendőrnek? A 10 koronáért hogy teszik tönkre a fiataltságot.

Százados: (az irnokhoz) Tizedes! Írja! Egy hónapi szabadság, zsold, jó ruha, élelmiszer!

Kezet fogott és erőt, egészséget kívánt. Én sírva fakadtam. Milyen különbség ember és ember között. A csendőrmester fazekas tótnak a fia, a vezérkari százados pedig művelt családból származik. A parancs már délután 2 órakor végre volt hajtva. S újból az állomáson vagyok, a Keleti pályaudvaron. Útközben egy kiskereskedésben vettem egy könyvecskét, amelyben minden minisztérium címe megvan. Hazaérkeztem. Ismét éjfél után, 1 órakor. Zörgetek az ajtón. Kijött szegény anyám, nem akart binni a szemének. Sírni kezd.

Anya: Kedves fiam, Józsik! Én már misét is mondtam, mert azt mondták a csendőrök: a maga fiát, mint orosz bolsevikot, agyonlőtték. Csakhogy újra itt vagy Józsikám! Meg lesz az apádnak is az öröme. Gyere már beljebb.

Nagy volt az öröm otthon. De már másnap megkezdtem az éles barcot. Megírtam az igazságügyi, hadügyi, élelmezésügyi és belügyi minisztériumnak mindazt a gazságot, amit Karcagon tapasztaltam a hadisegélyek és az élelmezés körül. Hogyan dolgoznak a főjegyzők, hogyan vonják el a hadiárvaktól, hadiözvegyektől a járandóságukat. A borítékokra ráírtam a címeteket, amit Pesten vett könyvecskéből olvastam ki. S vártam utána napokig. Lesz-e eredmény? Nem sok idő múltán hozta a postás a válaszokat, egymás után négyet is. Izgatottan bontottam fel. Nekem lett igazam. Visszamenőleg megkaptam a jogtalanul visszatartott pénzeket.

Néhány nap múlva hivattak a városházára, a jegyzői hivatalba.

Szendrei: Jó reggelt, főjegyző úr!

Főjegyző: (Egyre hangosabban.) Maga leveleket irkál a minisztériumokba?! Ki utasította magát erre?

Szendrei: Senki. Önök kényszerítettek rá, és ha nem hajtják végre a minisztérium parancsát, táviratilag fogom jelenteni, mert (gúnyosan) én is kaptam másolatot. Itt a négy levél a zsebemben.

Főjegyző: (Dühösen.) Diploma nélküli ügyvéd!

* * *

Három nap múlva kifizették a teljes kielégítést. Én azonban itt nem álltam meg, hanem másoknak is megmutattam a minisztériumi leveleket, és elmondtam azt is, hogy nekem kifizették az összeget. Sokan kértek, hogy írjak nevükben. Én írtam a másolatokat, ők meg átírták. Mindenki megkapta pénzét, aki írt. Nagy volt az öröm. A szabadság letelte után bevonultam.

Október végén újra Karcagra utaztam. Ott már megalakult a Nemzeti Tanács. Az egyik nap a főtéren rengeteg nép jött össze, s nekirohant a kirakatoknak. Én éppen a piacon voltam, s láttam ezt a jelenetet. A tömeghez csatlakoztam, és odaszóltam a körülöttem levőknek: „Testvérek, ne legyetek csendőrszurony áldozatai! Karcagon több-ezer család majd éhenhal, mert nem kapta meg azt, ami neki jár. Menjünk felülvizsgálni az urakat, hová tették a hadiárvák és az özvegyek lisztjét, zsírlát, szappant, ruháját, cipőjét? Menjünk, vizsgáljuk meg! – ordították innen is, onnan is. Kiválasztottam 15 fegyveres munkást, és először is Szűcs főjegyző urat ajánlottam. Mikor a főjegyző meglátta a több ezer főnyi tömeget, a bátsó kerítésen a csendőrségre futott segítségért, de a csendőrség nem látta jónak beleavatkozni a dologba. Öt embert a kapuba állítottam azzal az utasítással, hogy „senkit se ki, se be”. Öt embert az udvaron hagytam, és öt embert magammal vittem a házba. Felszólítottam a méltóságos asszonyt, nyissa fel önként az összes zárat. Mi csak felírjuk, mi van felbalmozva élelmiszerből akkor, amikor munkáscsaládok ezrei éheznek. A főjegyző felesége kiabált, szitkozódott, köpködött, de én csak azt mondtam embereimnek: „Türelem, fiúk! Türelem!” Felírtunk 25 zsák nullás lisztet, 18 zsák cukrot, 4 láda szappant, fél láda cipőt, nagy mennyiségű ruhát. Aztán kimentem a kapuhoz, és felolvastam a listát a népnek. Este 19 ívet adtunk át a Nemzeti Tanácsnak. Külön ívre írtuk azokat, akik önként azonnali segítséget

ajánlottak fel a népnek. A Nemzeti Tanács nem dicsért meg a történekiért, sőt – mint a másnapi események mutatták – elhatározta elhallgattatásomat.

* * *

(Kopogás.)

Szendrei: Ki az?

Nemzetör: Nemzetörség.

Szendrei: Micsoda?!... (Ajtót nyit.) Aztán mi járatban ilyen jókor reggel?

Nemzetör: Tessék. Itt a *Nemzeti Tanács parancsa. Házkutatás.*

Szendrei: Ház-ku-ta-tás?! (Fékezi magát.) No, jó. Nézzenek szét alaposan, (gúnyosan) hátha találunk 1–2 hízót, 2–3 zsák lisztet, meg cukrot, mert, gondolom, azt keresné a Nemzeti Tanács. No, csak csinálják!

* * *

Felkutatnak minden zugot a szobában, a padláson, a pincében meg az udvaron, *de persze semmit sem találtak.* A végén azt mondja az egyik nemzetör:

* * *

Nemzetör: Öltözzék fel, és jöjjen velünk.

Szendrei: Hová?

Nemzetör: A városházára.

Szendrei: Aztán minek?

Nemzetör: Ez is parancs!... (Türelmetlenül.) Öltözzék már!

* * *

Felkísértek a városházára és bevitték a Nemzeti Tanács vezetőinek szobájába.

* * *

Nemzetör: Jelentem, hogy Szendrei József lakásán a házkutatási parancsot végrehajtottuk, de semmit sem találtunk. Öt magát előállítottuk.

Tanácsstag: Rendben van, elmehetnek. Hát, Szendrei, mondja csak, mi volt ez tegnap itt a városban?

Szendrei: Mi lett volna? A nép éhezik, s megnézte, hogy hová tűnt a zsír, a cukor, meg a liszt. Meg is találta.

Tanácsstag: (Idegesen.) A nép!... A nép!... Dehogy a nép! Hiszen maga ajánlotta, hogy menjenek Szűcs főjegyző úrhoz, meg a rendőrfőkapitány lakására.

Szendrei: Ez igaz. De kérde: esett-e bántódása valakinek? Csak leltárba vettük, mennyi élelmiszer van a városban, meg hogy kik ajánlottak fel önként azonnali segítséget a népnek, s a 19 ívet a Nemzeti Tanács rendelkezésére bocsátottuk. Tegyen belátása szerint. A rend és az igazi jog alapján.

Tanácsstag: (Dühösen.) Mondja, Szendrei, *honnan irányítják magát?* Ki adja az utasításokat, az ötleteket, hogy mit tegyen?

Szendrei: *Munkásöntudatom.* Nem kell nekem egyéb irányítás sehonnan. Tudom én magam is, hogy mit kell tennem. Ha tegnap *bele nem avatkoztam volna*, a jogosan felháborodott tömeg nekirohant volna az üzleteknek, és ma számtalan koporsó állna egymás mellett azoknak a bolttestével, akiket a csendőrszuronyok gyilkoltak volna meg. S ma még *sincs egyetlen halott sem.*

Tanácsstag: Jó, jó, Szendrei, ez igaz. (Békülékenyen.) Dehát miért kellett végigjárni a várost, feltúrni a lakásokat, s azokat a listákat felolvasni a tömegnek? *Milyen jögon kompromittálta a város vezető embereit?*

Szendrei: Milyen jögon? A forradalom jögán, az igazság jögán. *Én csak azokat kompromittáltam, akik elzsarolták a szegény katonák családjától a hadisegélyt, akik engedték volna, hogy a munkáscsaládok ében haljanak. Sajnos, tegnap egyetlen olyan házát sem láttunk, ahol legalább 5-6 házó, meg 15 zsák liszt, cukor és egyéb nagymennyiségű élelmiszer ne lett volna.*

Tanácsstag: (Hivatalosan, határozottan.) Nézzé, Szendrei, igaz, hogy a forradalom gyözött, de ez nem jelenti, nem jelentheti, hogy megszűnt a jogrend, hogy bárkinek szabad bejárása van a mások éléskamrájába. A Nemzeti Tanácsnak eltökélt szándéka, hogy biztosítsa a jog- és vagyonbiztonságot. Arról, amit most itt elmondott, jegyzőkönyvet vettünk fel. Tessék, írja alá! Addig is, míg ügyében döntés nem születik, lakását el nem hagyhatja, idegeneket oda be nem engedhet.

* * *

December elején egy jóbarátom arról értesített, hogy megérkezett a vármegyétől az engedély: tartóztassanak le, mint orosz bolsevikot. Még azon éjjel elgyalogoltam Kisújszállásra, vonatra ültem és Budapestre utaztam. Február 2-án egy zsákra való brosurát kaptam, s azzal Karcagra utaztam. Mikor Budapesten és szerte az országban már sok elvtárs be volt csukva, rám is nehéz helyzet várt otthon, de tudtam és éreztem, hogy mi az igazságért harcolunk, és hogy győzniünk kell. Február 3-án este 8 órakor érkeztem Karcagra, s mindjárt a szocialista szakszervezetbe mentem. Beléptem a terembe:

* * *

1. fiatal: Odanézzetek! Szendrei Józsi! Szervusz, Józsi!

Szendrei: Szervusztok.

2. fiatal: Hát te?

Szendrei: Most jöttem Pestről. Hoztam magammal egyet s mást. Gyertek csak oda, abba a sarokba.

1. fiatal: Mi van ebben a zsákban, hogy olyan istentelenül nehéz?

Szendrei: Majd meglátod mindjárt.

(Elhelyezkednek.)

Szendrei: Idefigyeljete! Most jöttem Pestről és hoztam nektek a Kommunista Párt forradalmi üdvözlétét. *Testvérek, itt az idő, szervezkedjete az önkéntes vörös hadseregbe. Nem lesz többé sem úr, sem csendőr, a munkásbatalom vesz kézbe mindent. Vigyázzatok, robbanás fog történni, de ne ijedjete meg! Ebben a zsákban meg írások vannak. Ezekből feleletet kaptok olyan kérdésekre, mint hogy „ki fizet a háborúért?”, meg hogy „kié a föld?”*

1. fiatal: Józsi, nekem is adjál!

2. fiatal: Nekem is. Ne csak egyet!

Szendrei: Adjatok másoknak is. Ezt a néhányat megtartom, *elviszem a szociáldemokratáknak.* Szervusztok.

* * *

Hónom alatt néhány füzetet beállítottam a szociáldemokrata pártbelyiségbe. Az etnök és néhány alkalmazott tartózkodott a szobában.

Szendrei: Jó estét kívánok!

Többen: Jó estét!

Szendrei: Jó estét, Pásztor elvtárs! Hoztam Budapestről ezeket a broszúrákat, meg a Kommunista Párt üdvözlését!

Pásztor: Maga az, Szendrei?! Hát már megint itt van ez a gyilkos? Ez a bolsevik?! Nemzetőrség! (Ordít, ajtócsapkodás.) Nemzetőrség!!

* * *

A fiúk azonban körülfogtak és hazakísértek. Megköszöntem nekik a testvéri szolidaritást. Sajnos, reggel 5 órakor már az ágyon letartóztattak, bekísértek a városbázára, kiballgattak, s jegyzőkönyvet vettek fel. Becsuktak. Csak annyit mondott a detektív: „Te is megkapod a magadét, mint a budapesti kommunisták. Sok akácfá van itt a piactéren!”

Utlem az egyesben, nem láttam, s nem hallottam semmit. Március 21-én kinyílt a cellám ajtaja, és a detektív sokoldalú jegyzőkönyvet hozott. Fölolvasta előttem a jegyzőkönyvbe foglalt vádiratot azokért, amiket 1918-ban és 1919-ben elkövettem. Aztán elébem tette, hogy írjam alá. Aláírtam, összehajtotta a papírt, és vezényelt: „Irány a kijárat!” Megindultam, s arra gondoltam: „Nál Szendrei megy az utolsó útra. Bizonyosan ki fognak végezni.” Mikor a kijárathoz értem, borzalmas érzés szakadt rám. Az üvegajtón keresztül rettenetes tömeget láttam a piactéren. Gondoltam: Na, néhány perc az élet, fel fognak akasztani. Félttem közel menni az ajtóhoz. Ebben a pillanatban kinyílt a hatalmas üvegajtó, s bajtársaim jöttek be rajta. Kezükben jegyver. Én meg arra gondoltam, biztosan jól megfizették őket, s ezek fognak agyonverni. Álltam, de szólni nem tudtam.

* * *

Többen: Szendrei elvtárs! Szendrei elvtárs!

Első hang: Téged jöttünk kiszabadítani, Szendrei testvér! Nézd, mi van a piactéren!

Szendrei: Miért ez a nagy tömeg?

2. hang: Miért, Szendrei elvtárs? Mert végre igazán győzött a forradalom. A proletároké a hatalom.

1. hang: A kommunisták kiszabadultak a börtönből. Az emelvényen az az elvtárs is Oroszországból jött, s neki mondtuk, hogy itt a börtönben van még egy elvtárs. Ő küldött érted.

Tömeg: (Kinn.) Éljen a Tanácsköztársaság! Éljen!

* * *

Szinte babetlen órák zajlottak le ezután. Bemutattak az emelvényen szónokló elvtársnak, majd a gyűlés után elmentünk a lakására, ahol elbeszélte a történeteket. Másnap megalapítottuk az ötagú vörös katonatanácsot. Fodor József lett az elnök, én meg a Vörös Hadsereg részére önkénteseket toborzó. Hegyeli István volt a titkár, és még két elvtárs volt a tanácsban, de a nevüket már elfeleddem.

Azonnal megkezdtem munkámat. Az önkénteseket mindjárt élelmezési listára vettem és a gazdagokhoz szállásoltam el. A pobos uraknak nem tetszett a dolog, de az elvtársaim nagyon bálásak voltak a jó kosztért és a puha ágyért. Azt mondtam nekik: testvérek, ti a legdrágábbak vagytok nekem. Egyetek és pihenjete, mert megjön az idő, amikor majd napokon keresztül talán még vizet sem látunk, de a harcot feladni nem fogjuk. Vagy szabadság, vagy halál. Ez volt a mi jelszavunk. Április 28-ig 465 derék, becsületes munkást szereltem fel a Vörös Hadseregnek. Néhány elvtársam

nevét nem felejtettem el: Varga János, Szendrei Károly, Szendrei Aladár, Szendrei Péter, Tinta Lajos, Kálmán Imre, Fodor Sándor, Klein Imre.
(Megindultan.) Drága elvtársak!

* * *

A tanácsbatalom bukása után sok mindent kellett átélnünk. Nagyon sokat lehetne írni, és mégsem lenne minden leírva. Ha Fodor elvtárs még életben van, el tudja mondani, mikor egy éjjel Pestszentlőrincen Vince elvtárs lakásában aludtunk s a tiszti patruj bekerített, mit kellett átélnünk. De az elvet nem adtuk fel. 1920 májusában még Kispesten laktunk, a Nagy Sándor utca 46. szám alatt. Házigazdánk Varga Sándor, Vince elvtárs apósa volt. Egy napon Varga néni, aki a nagycsarnokban csirkével kereskedett, újságot hozott baba és mutatja nekünk. A közlemény azt adta hírül, hogy 5-5000 korona díjat kap, aki Szendrei Józsefet és Fodor Józsefet, ezt a két, Magyarország területén bújkáló veszélyes kommunistát élve a csendőrség kezére adja. Ekkor hamis útlevelet szereztünk és Bécsbe szöktünk. Onnan meg a Szovjetunióba.

Szabad földön örömmel dolgoztam, de a második világháború során családommal együtt a visszavonuló németek kezébe kerültem. A magyar csendőrség ballgatott ki. Azt mondtam, hogy régi hadifogoly vagyok, de gyanakodni kezdtek. Hát a felesége is budapesti? Kérdezték. Igen – feleltem – egy orosz hadifogollyal jött ki és itt ismerkedtünk meg. Nem tartották kielégítőnek a feleletet, s nyomozni kezdtek. Karcagról megtudták mindazt, amit én most elmeséltem. Két és fél hónap után kivégzésre átadtak a németeknek. A német parancsnokság – látva, hogy feleségem egyik lába le van vágva, s hogy kisfiam 6 éves – kivégzés helyett családommal együtt Premniczbe – táborba vitettek. Éjjeli munkán dolgoztam itt, 40 fokos melegben, a háború végéig. Szegény feleségem ott halt meg, nehéz körülmények között.

1958-ban nyugalomba vonultam, fiam pedig a Vörös Hadseregben szolgál.

Higgyék el elvtársak, sok könny bullott szememből, míg mindezt leírtam. Mennyi mindent átél az ember az élet harcaiban, pedig amit elmondtam, csak egy része a sok küzdelemnek. De leírtam, hogy az utánunk következő nemzedék emlékezzék harcainkra, melyekkel előkészítettük mostani boldog, szabad életünket.

Ezerkilencszázötvenkilenc május 15.

Elvtársi üdvözlettel:

SZENDREI JÓZSEF

* * *

Szendrei József visszaemlékezése a szolnoki múzeum adattárában H 1086 D/1. szám alatt található. Ebből az anyagból készült a dokumentumjáték a rádió részére 1960-ban.

A dokumentumjáték közreadásával célunk, hogy megmutassuk, milyen lehetőségek rejlenek a visszaemlékezések felhasználására az irodalmi színpadok stb. műsorában.

A visszaemlékezés eredeti szövegét dőlt betűkkel szedtük, s ez a közölt anyag nagyobb része. Egyes részeket összevontunk, vagy kiegészítettünk a dramatizált részeknél. Választásunk nemcsak azért esett Szendrei József visszaemlékezésére, mert az anyagot történeti adatokkal, korabeli sajtóközleményekkel is összehasonlíthattuk, hanem mert a Nagy Októberi Szocialista Forradalom, a magyar internacionalisták harcai, az Őszirozsás Forradalom és a Magyar Tanácsköztársaság harcai mellett életszerűen ábrázolja a nép szenvedésekkel teli életét, harcát is.

KAPOSVÁRI GYULA—KISFALUDI SÁNDOR

Szovjet segítség az alföldi szénhidrogénkutatásban

Közeledik a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 50. évfordulója. A magyar dolgozók – közöttük mi, alföldi olajbányászok is – már ez év elején hozzákezdünk a méltó ünneplés előkészületeihez. Szocialista brigádjaink felajánlásai, azok határidő előtti teljesítése bizonyosság arra, hogy az 50. jubileum nemcsak a szovjet dolgozók, hanem a mi legnagyobb ünnepünket is jelenti.

Egy-egy ilyen nagy ünnep, vagy évforduló alkalmat ad arra, hogy visszatekintsünk a megtett útra, számbavegyük az elért eredményeket, sikereket, őszintén beszéljünk az elkövetett hibákról, megvizsgáljuk jelenlegi helyzetünket, a jó és rossz tapasztalatok összegezésével irányt adjunk jövőnknek, megszabjuk az előttünk álló legfontosabb feladatokat.

Ezt teszem én is. Bevallom őszintén, hetek óta nem hagy nyugton egy gondolat; elég lesz-e az ünnepséghez a jubileumi munkaverseny eredményeinek felmérése, kiváló eredményeink nyilvánosságra hozása? Elegendő-e ha taggyűléseinken, termelési tanácskozásokon, röpgyűléseken pár mondatban megemlékezünk a nagy Leninről, aki elméletileg kidolgozta és az orosz bolsevikok segítségével győzelemre vitte a szocialista forradalmat, elsőnek az egész világon. A szovjet emberekről, akik ötven éven keresztül óriási sikereket értek el a tudományban, építésben, termelésben, miközben leverték az intervenciót, szétzúzták a hitleri fasizmust és felszabadulást hoztak a közép-európai országok dolgozóinak. Úgy érzem, ez nem elég.

Mi, alföldi olajbányászok az átlagosnál sokkal több segítséget kaptunk a szovjet emberektől, sokkal nagyobb hálával tartozunk, minthogy ennyivel megelégedjünk. Az alföldi olajbányászat az elmúlt 22 év alatt hatalmas fejlődésen ment át, óriási sikerek születtek, és ezeket elsősorban a szovjet elvtársak önzetlen segítségadásának köszönhetjük. Erről pedig beszélni kell, hogy emlékezzenek azok, akik ott álltak a szovjet katonákkal üzemünk bölcsőjénél és tudják meg azok is, akik csak pár éve viselik az olajbányász nevet.

Az íróasztalomon régi, megsárgult iratok hevernek. Forgatom őket, olvasgatok, kutatok bennük. Keresem az alföldi olajkutatás múltját, hogy értékelni tudjam a jelenét és jövőjét. Kezembe került a Körösszegapáti 3-ös számú fúrás összefoglaló jelentése, melyben többek között az alábbi olvasható:

„1944 szeptember 24-én a frontnak közelsége miatt a további fúrás munkálatokat egyenlőre beszüntettük. A mélyfúrási munkálatokat a Magyarországi Szovjet Ásványolaj Parancsnokság folytatta. A háború folytán elpusztult műszaki anyagok pótlása után a mélyfúrás 1946 március 17-én indult meg újra 216 mm-es vésővel. A fúróberendezés Elverath S-53 rotary diesel volt.”

Elég későn indult meg a fúrás, mondhatná erre egy laikus, hisz 1945-ben az egész országban megindult a helyreállítás és üzemek százai dolgoztak már, ha csökkent kapacitással is. Tudni kell azonban, hogy a fúróberendezések kint a határban, elhagyott helyeken voltak és amit nem tettek tönkre a visszavonuló németek, azt széthordták

az „élelmes” emberek és nem maradt semmi sem. A szovjet parancsnokság adott katonai segítséget a régi olajos szakemberek felkutatására, és az elhurcolt berendezési tárgyak összegyűjtésére.

Idézek Wágner Dénes nyugdíjas olajbányász pár évvel ezelőtt írt visszaemlékezéséből:

„Húsz évet dolgoztam Romániában a fúrásoknál. 1944 október 6-tól részt vettem a MANÁT vagyon megmentésében. Csak hálával tudok visszaemlékezni a szovjet elvtársakra; Szvisztunov kapitányra, Kirjakov őrnagyra, akik teljes tudásukkal támogattak minket, hogy a fúrásokkal minél előbb meg tudjunk indulni. Ócskavasakból állítottuk össze a fúrógarnitúrát. Anyaghiányok miatt különleges megoldásokat kellett végrehajtanunk. A kifáradt anyagú gépek és fúrószárak törtek, a szakemberhiány is nagy gondot okozott. Csak a szovjet elvtársak biztatása tartotta bennünk a lelket. Ha kellett gépkocsit adtak, ha úgy hozta a helyzet megfogták a szerszám végét, ha elkéseredtünk, jó szóval adták vissza a bizodalunkat. Csak ők bíztak abban, hogy az olajkutatásnak lesz jövője itt az „Álföldön”.

Szilágyi Lajos így emlékszik vissza üzemünk születésére:

„Hetekig jártunk ki Berekböszörményből szovjet katonai gépkocsikkal és halásztuk ki a Berettyó vizéből a toronytartozékokat és a vázíg lekoppasztott motorokat. Hiányzó darabokat a szovjet parancsnokság által rendelkezésünkre bocsátott U és I vasakból, szabad máglyán puhított és formált anyagokkal pótoltuk. Ebben az időben fizetést nem kaptunk, azonban a szovjet elvtársak nem ismertek lehetetlent. Segítségükkel a Körösszegapáti 1-es kútból gazolint termeltünk és azt a környező tanyákban elcseréltük krupliért, babért, olajért és ebből tartottuk fenn magunkat és családunkat. Később már fizetést is kaptunk minden hét végén. Infláció volt, ezért a pénz nem ért semmit. A szovjet parancsnokság természetbeni juttatásokkal sietett a segítségünkre. Ők sem bővelkedtek az élelmiszerben, mégis kaptunk hetenként lisztet, mahorkát, teát, szójababot, étolajat és tojást és ez elég volt arra, hogy abban a feketéző, nagyon nehéz világban kitartsunk az olajbányászat mellett.”

A régi törzsgárda-tagok visszaemlékezésein túl kutassunk az okmányokban és lássuk a tényeket.

A második világháború alatt a hitleri Németország a kőolajipar területén is igyekezett behatolni a magyar gazdasági életbe. A Horthy-rezsim – amely mindvégig hű szolgálója volt a németeknek – a szénhidrogénkutatásra reményteljes, a Dunától keletre eső országrészt koncessziós területként átengedte a Wintershall német tőkeérdekeltségnek. E területen a szénhidrogének felkutatása és kiaknázása céljából hozták létre a MANÁT-ot, vagyis a Magyar-Német Ásványolaj Társaságot. A MANÁT főleg a Berekböszörmény-Körösszegapáti, valamint a tótkomlói területen kezdte el a 40-es évek elején a kutatófúrási tevékenységét, kisebb-nagyobb eredménnyel.

1944 őszén a szovjet hadsereg felszabadította országunk keleti részét, ezzel kiűzte a német tőkeérdekeltséget is a koncessziós területről. A MANÁT-nál foglalkoztatott magyar munkások, műszaki dolgozók egy részének sikerült megbújni a kilakoltatás előtt és a front átvonulása után a két telephelyen gyülekeztek, várva, hogy a kutatófúrások meginduljanak.

Közöttük volt Ajtai olajmérnök, Békési József, Lukács László, Sipeki István, Wágner Dénes, akik közül Békési József jelenleg is osztályvezető, a többiek pedig már nyugdíjasok.

Már 1944 szeptemberében megalakult a szovjet katonai parancsnokság irányítása alatt a Magyarországi Szovjet Ásványolaj Hivatal, mely átvette a volt MANÁT telepek irányítását és a szakértők meghallgatása, valamint a helyzet tüzetes vizsgálata után úgy döntöttek, hogy folytatják a körösszegapáti kutatófúrásokat. Ott alakították ki a volt MANÁT üzemének centrumát. Ennek megfelelően a tótkomlói telep folyamatosan felszámolásra került, illetve Berekböszörmény-Körösszegapátira települt át, ahol 1946

márciusában megkezdődött a munka. A kutatófúrások beindításához szükséges eszközöket és anyagokat a szovjet katonai parancsnokság bocsájtotta rendelkezésre.

Emlékezetes, hogy abban az időben infláció volt az országban. Hogy a fúrási dolgozók ne legyenek kitéve a rohamos pénzromlás hatásának, a szovjet katonai alakulatok a munkabéreket a heti fizetési napon reggel külön katonai gépkocsikkal vitték le Budapestről a munkahelyekre. Emellett kéthetenként gondosan összeválogatott élelmiszercsomagot juttattak a kőolajfúrásnál foglalkoztatott dolgozóknak. Ez volt talán a legnagyobb segítség az akkori időben a szovjet hadsereg részéről, hisz ők maguk is élelmezési nehézségekkel küszködtek. Azonban azt is látni kell, hogy a régi olajos szakemberek szakmai szeretetén túl ez a segítség volt az, mely összetartotta őket, és leküzdvé a nehézségeket, megteremtették az alföldi olajkutatás magját.

A potsdami egyezmény, majd később a békeszerződések értelmében a magyarországi német javak a Szovjetunió tulajdonába kerültek, így természetesen a MANÁT üzemei és vagyona is a német részesedésnek megfelelő arányban.

A magyarországi szénhidrogénkutatás érdekében a magyar kormány és a Szovjetunió között 1946 április 8-án kötött egyezmény alapján ugyanaz év júliusában megalakult a MASZOVOL, teljes nevén Magyar-Szovjet Nyersolaj Részvénytársaság azzal a feladattal, hogy az Alföldön szénhidrogénkutató fúrási tevékenységet folytasson. E szovjet-magyar vegyes vállalatban mindkét fél 50-50 százalékos részesedéssel vett részt. A szovjet fél az előbbieik szerint tulajdonába kerülte MANÁT berendezéseket és felszereléseket, az Orenstein és Koppel pestszentlőrinci gépgyárat (jelenleg a Budapesti Kőolajipari Gépgyár), valamint a Német Bosch művek Tünde utcai telepét – mint az úgynevezett potsdami aktívákat – továbbá Szovjetunióból származó gépjárműparkot hozott részesedésként a vegyes vállalatba.

A magyar fél részesedését képezte az említett vállalatokban levő magyar részesedésen kívül a magyarországi-dunántúli kőolajtermelés egy évi hozama, illetve annak értéke.

A MANÁT elavult, toldozott-foltozott berendezései hamarosan kiváltásra kerültek. A vegyes vállalat megalakulásától fennállásáig a Szovjetunió évről évre számos korszerű berendezést, szállítóeszközöket, műszereket, szerszámokat, anyagokat szállított és ezzel megteremtette az alföldi olajkutatás technikai bázisát. Létrehoztak a részvénytársaság keretében egy geofizikai vállalatot, mely elsőként valósította meg hazánkban a kőolajipari szeizmikus kutatást. A MASZOVOL keretében alakult meg 1951-ben a Nagyalföldi Kőolajtermelő Vállalat jogelődje; a Mezőkeresztesi Kőolajtermelő Vállalat. E két vállalat berendezései és eszközeit ugyancsak a Szovjetunió szállította.

Azonban az alföldi kőolajkutatás megindulásának és kifejlődésének feltételeit nemcsak a szükséges anyagi és technikai eszközök rendelkezésre bocsátásával, hanem olajipari szakemberek ideirányításával is lehetővé tette a Szovjetunió. A szovjet katonai parancsnokság intézkedésére beinduló berekböszörményi fúrászvezetőség élén Szvisztunov kapitány, megteremtette a szervezett üzemi rendet és tette lehetővé ezáltal a fúrási tevékenység megkezdését. Őt követte Kirjakov őrnagy – később alezredes – majd a MASZOVOL megalakulása után Roskov elvtárs. Valamennyien kiváló szovjet olajszakemberek voltak. A vállalat budapesti központjában foglaltak helyet az alföldi olajipar első irányítói, mint Zsavaronkov vezérigazgató, aki a felszabadító szovjet hadsereg erődeseiként érkezett hazánkba. Munkatársai voltak Sztrockij műszaki igazgató, Tichij gépészmérnök, akik amellet, hogy lerakták az alföldi olajipar alapjait, szaktudásukkal értékes tapasztalatokat adtak át az akkor még fiatal, kezdő magyar műszaki gárdának.

Most pár mondat erejéig meg kell szólnom üzemünk történetének menetét. Törzsgárdánk jelentős része 1946-tól 1950-ig került az olajiparba. Ezek az elvtársak szovjet vezetők irányítása alatt kezdték meg az olajbányász életet. Bármelyikükkel beszélget az ember, mindegyik határtalan szeretettel és megbecsüléssel nyilatkozik az akkori szovjet vezető elvtársakról. Felmerül az emberben a kérdés: őszinte ez a szere-

tet és megbecsülés? Válaszként nyugodtan rámondhatjuk: igen. Ha visszaemlékezünk a fasiszta uszításokra, rémhírekre, melyek a szovjet embereket „emberevőknek” tűntették fel, akkor érthető, hogy az első meglepetés akkor érte dolgozóinkat, amikor a szó igazi értelmében emberekkel találták magukat szemben. A német parancsokhoz szokott füleknek meglepő volt az emberi hang, az emberséges bánásmód, a szerető gondoskodás, az igazságos intézkedések sora. Ezek az első kellemes benyomások nagyon mély nyomot hagytak dolgozóinkban, melyet soha senki és semmi nem törölhetett ki onnan. A szovjet emberek iránti hála és szeretet volt üzemünk fejlődésének egyik legfontosabb irányvonala és az is marad a jövőben is.

A szovjet elvtársak már abban az időben gondoltak a jövőre is és rendkívül nagy súlyt helyeztek a magyar szakemberképzésre. Mindent megtettek azért, hogy fiatal magyar olajszakembereket képezzenek, akik majd képesek lesznek átvenni az alföldi olajkutatás irányítását tőlük. 1947-ben létrehoztak Budapesten egy fúrómesteri iskolát, melynek hallgatói közül nagyon sokan ma is vezető funkciókat töltenek be a magyar kőolajiparban. Az iskola legjobb hallgatói részére a moszkvai olajipari egyetemen ösztöndíjat biztosítottak, ezáltal lehetővé tették, hogy sokan olajmérnöki képesítést szerezzenek.

1950 január 1-vel a MASZOVOL fuzionált a MOLAJ Szőnyi Kőolajfinomító Vállalattal, mely szintén szovjet-magyar vegyes vállalként dolgozott. Ekkor jött létre a Magyar-Szovjet Olaj Részvénytársaság, melybe 1952 januárjában beolvadt az összes többi magyarországi olajipari vállalat. Így jött létre a magyar olajipar országos szervezete, mely még ma is alapját képezi a jelenlegi tröshti szervezetnek.

1953 októberében, miután a Szovjetunió baráti és áldozatkész segítségével megteremtette a szocialista magyar olajipar alapjait, átadta részesedéseit a magyar államnak. Az alföldi olajiparban oly nagyrabecsült szovjet elvtársak búcsút vettek tőlünk és visszatértek hazájukba.

Szakembereik, tudásaik azonban rendszeresen felkeresnek bennünket. Nincs olyan új módszer az olajkutatásban, melyet elsőkézből ne mi kapnánk meg tőlük. Mérnökeink egyrészt Moszkvában szerezte meg a diplomáját és azóta is évenként meghívják őket tanulmányútra, tapasztalatcserére. Ha vizsgáljuk fúró és lyukbefejező berendezéseinket, geofizikus és egyéb műszereinket, akkor azokon szovjet címet és „СССР” felírást találunk. Csak egy példát szeretnék felhozni. 1951-től 1962-ig 18 darab fúróberendezést kaptunk a Szovjetuniótól, közöttük 10 db URALMAS-5D típusút, melyek 125 tonna teherbírásra, 3200 méter mélységkapacitásra vannak méretezve, 1500 LE dieselhajtással és pneumatikus vezérléssel üzemelnek.

El kell mondanom, hogy az alföldi olajbányászok becsülettel helytálltak a szovjet elvtársak által megkezdett úton. Szorgalmas és becsületos munkával olyan eredményeket értek el, mellyel büszkén kiállhatnak a nagy nyilvánosság elé a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 50. évfordulóján. De a hangzatos szavak helyett beszéljenek a számok.

Arról már szóltam, hogy a fúrás 1946 március 17-én indult meg, tehát pár hónap múlva 22 éve. 1967. szeptember 1-ig a fúróberendezéseink összesen 2 271 356,3 métert mélyítettek le. Óriási szám, ha pedig távolságba vesszük, óriási távolság. Nagyobb, mint ide Moszkva. Az igaz, hogy egy TU-104-es repülőgéppel két és fél óra út, de gyalog megtenni évek kellenek. Hát még centiméterről centiméterre lefúrni, néha olyan kemény kőzetekben, melyekben csak a gyémántfúrók tudnak előrehaladni. Mennyi sok keserves műszak, eső, sár, hó fagy, gyaloglás, vándorlás van e méterek mögött. Hányszor kellett olajbányászainknak elbúcsúzni a családtól és két hétre elutazni az ország másik felére, hogy ezek a méterszámok bekerüljenek az üzem statisztikájába. Hányszor csillantak fel az olajbányász szemek, amikor a kútfejen megjelent az olaj, vagy a földgáz. Nagyon sokszor. Nem sorolom fel azokat a helységeket, ahol a 22 év alatt dolgozóink rövidebb vagy hosszabb időre tanyát vertek, csak azokat,

ahol olajat vagy földgázt találtunk: Biharnagybajom, Mezőkeresztes, Szolnok, Nádudvar, Rákóczi falva, Demjén, Törtel, Püspökladány, Nagykőrös, Tatárülés, Kaba, Furta, Fedémes, Jászkarajenő, Pusztaföldvár, Hajdúszoboszló, Szandaszőlős, Kisújszállás, Battonya, Ebes, Mezőhegyes, Kecskemét, Pusztaszőlős, Zagyvarékas, Üllés, Véggyháza, Farnos, Türkeve, Nagykőrű, Szank, Soltvadkert és Algyő.

A legnagyobb öröm 1958–59-ben érte dolgozóinkat, amikor megtaláltuk az ország legnagyobb gázmezőjét Hajdúszoboszlón, mellé ráadásnak hatalmas kőolaj és földgázmezőt Pusztaföldváron. Az élüzem kitüntetések mellé megkaptuk érte a Minisztertanács és a SZOT vörös vándorzászlaját. Azt írtam, hogy Hajdúszoboszlón az ország legnagyobb gázmezőjét találtuk. Helyesbíték, csak volt a legnagyobb.

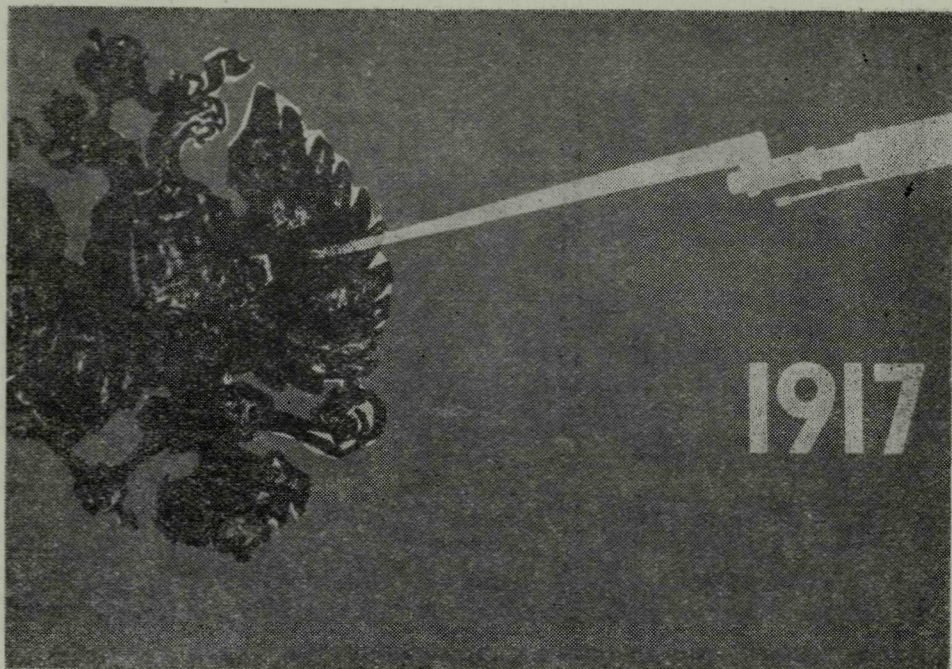
1965-ben sikerült felkutatni az algyői olaj és gázmezőt, melynek földgázkészlete meghaladja a hajdúszoboszlóit is. Az algyői kőolaj és földgázkészlet mennyiségére jellemző, hogy a Gazdasági Bizottság soronkívül jóváhagyott 3,2 milliárd forintos beruházást a készletek feltárására és kiaknázására. Munkánk erkölcsi megbecsüléseként 1967 áprilisában a Minisztertanács és a SZOT elnöksége újból vörös vándorzászlóval jutalmazta üzemünket.

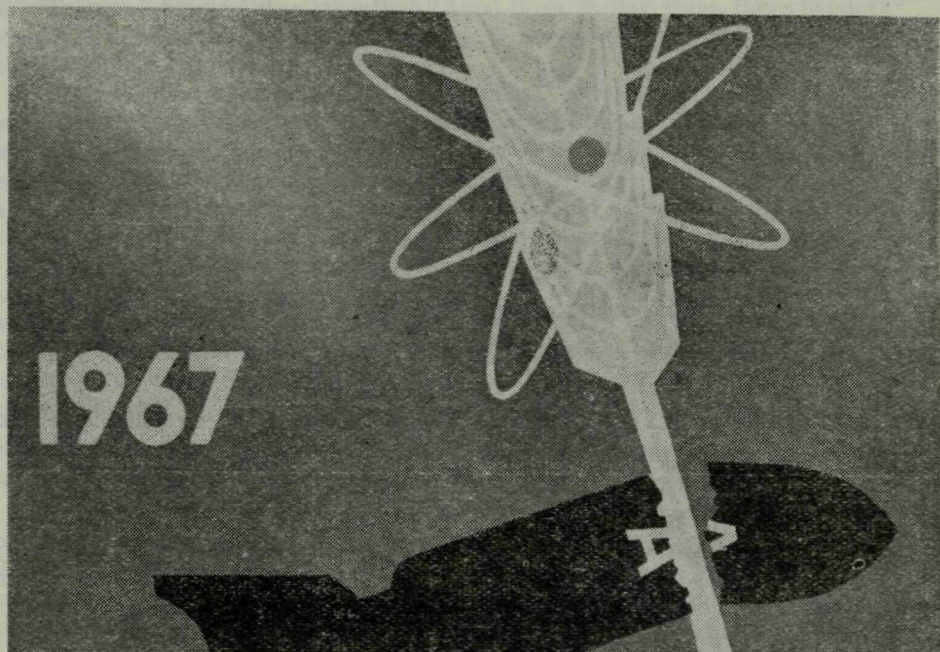
Az alföldi olajipar nem nagy múltra tekint vissza, hisz egy ipar fejlődésében 22 év nem nagy idő. Voltak időszakok, amikor a felsőbb szerveinkben is olyan hangok keltek szárnyra, hogy abba kell hagyni az Alföldön az olajkutatót, mert nem lehet eredményekre számítani. Az üzem törzsgárdája azonban a szovjet elvtársaktól megtanulta a bizakodást és a harcot is, mellyel meg kellett védeni a sok nehézséggel, kudarcokkal, fáradsággal létrehozott üzemet. Nekik lett igazuk. Elbizakodottság nélkül büszkéké vagyunk eredményeinkre. Arra, hogy az alföldi olajipar 1967-ben már közel fél millió tonna kőolajat és több mint másfélmilliárd köbméter földgázt ad a népgazdaságnak. 1968-ban már a kőolajtermelésben megközelítjük az egymillió tonnát és túlhaladjuk földgáztermelésben a kétmilliárd köbmétert.

Üzemeinkben évek óta dolgozóink nagy része szocialista brigádokban küzd, terveink teljesítéséért, nagyobb eredményeink eléréséért. Az 1967. évi munkaverseny és szocialista brigádmozgalmunk új tartalommal gazdagodott. Az év elején brigádjaink sorozatosan tették meg felajánlásaikat a nagy évforduló méltó megünneplésére. Felajánlásaikat eddig becsülettel teljesítették. Ennek köszönhető, hogy éves terveinket III. negyedév alatt teljesíteni tudtuk.

Mi, alföldi olajbányászok, tudjuk, mit jelent a szovjet segítség. Azt is tudjuk, hogy a köszönő szavak kevésnek bizonyultak. Tettek kellenek, melyekkel bizonyíthatjuk; megingathatatlanul és töretlenül haladunk előre azon az úton, melyet a szovjet elvtársak a felszabadulás után megmutattak számunkra. Eredményeink bizonyítják, hogy a tettekben nincs hiány. Becsületes munkával szeretnénk kifejezni hálánkat a félvé százados Szovjetuniónak, a szovjet népnek azért a segítségért, melyet hazánkban, azon belül az alföldi olajiparnak önzetlenül nyújtottak.

VASS GYULA

TESTVÉRVÁROSUNK, TALLINN KÉPZŐMŰVÉSZETI ÉLETÉBŐL

A szolnoki múzeumban megrendezett Észt grafikai és iparművészeti kiállítás anyagából válogattuk össze az 50. évforduló forradalmi mondanivalóját művészileg is legjobban kifejező alkotásokat.

J. Nikkarinen: Plakátterv (1917–1967) a felső két kép.

S. Skop (Tallinn): Plakátterv. – Lenin: Szovjethatalom – egyenlő villamosítás.

Kaljo Richard: Lenin (a borító belső oldalán).

Jüri Palm: Plakátterv, (a címoldalon).

Szolnoki képzőművészek a Szovjetunióban

A magyar művészet – főként a zene, irodalom és képzőművészet mindig szívesen fogadott vendég volt külföldön. Ennek oka egyrészt népi hagyományainkban keresendő, másrészt pedig abban a tényben, hogy művészetünk, ha voltak is retrográd korszakai, többé-kevésbé igyekezett lépést tartani a kor követelményeivel.

Már nemzeti festészetünk kialakulásának kezdetétől olyan mesterek szereztek hírnevet a magyar tehetségnek, mint Mányoki Ádám, Brocky Károly, vagy realisztikus tájképfestészetünk elindítója Markó Károly. A képzőművészek számára szinte elengedhetetlen fontosságú az utazás. Nemcsak a klasszikus elődök muzeális anyagának eredetiben való tanulmányozása miatt, hanem koruk művészetének a jelenben való megismerése miatt is. Elsősorban Olaszország vonzotta és vonzza ma is művészeinket muzeális kincsei, történelmi műemlékei és természeti adottságaival. Viszont Párizs, München, Berlin, Bécs forrongó művészeti légköre különösen a századforduló után, szinte megbabonázta a legkülönbözőbb nemzetiségű művészeket. Az első világháború körül gombamód szaporodó művészeti irányzatok állandó figyelmet, jelenlétet követeltek. A magyar művészek között voltak, akik megtelepedtek kint – büszkén viselve azonban magyar származásukat – mások viszont az itthoni avantgard irányok elindítói, az európai és hazai művészet állandó közvetítőivé váltak. (Rippl Rónai József, Csók István, Vaszary János a dekoratív francia irányzatok képviselői, a szecesszió magyarországi elindítói. A posztimpresszionizmus konstruktív ágának képviselői a Nyolcak, vezetőjük Kernstok Károly Münchenben, Párizsban tanult. Moholy Nagy László festő, fotográfus és művészeti író, aki a Tanácsköztársaság bukása után hagyta el Magyarországot, a Bauhaus mozgalom egyik vezetője lett. Főleg a magyar fotóművészet területén forradalmasított. Kassák Lajos a konstruktív absztrakciót képviselte. E néhány kiragadott példa csak kis százaléka azoknak a művészeknek, akik tanulmányaik, utazásaik során látottakat eredményesen ágyazták hazánk művészetébe. Tény azonban, hogy a művész számára, művészetének teljessége miatt feltétlen szükséges az állandó kapcsolat korának művészetével.)

A felszabadulás után egy addig viszonylag elérhetetlen területtel gazdagodott művészi kapcsolataink köre. A kölcsönös művészi érdeklődés, tapasztalatok, eredmények egészséges cseréje egyre nagyobb jelentőségű hazánk és a Szovjetunió között. Ennek két értékes bizonyítéka a közelmúlt moszkvai alföldi művészet kiállítása, amelyből művésztelepünk is kivette részét és a Tallinnban rendezett szolnoki művésztelepi bemutatkozás.

Utóbbit N. Péntes Éva, a Magyar Nemzeti Galéria művészettörténésze állította össze. Néhány neves művész reprezentálta a telep történeti múltját (Aba-Novák Vilmos, Bihari Sándor, Deák Ébner Lajos, Edvi-Illés Aladár, Fényes Adolf, Perlmutter Izsák, Zemplényi Tivadar, Zombory Lajos), a jelen művészetét pedig az itt dolgozó

tizenkét művész és a közelmúltban megváltak (Antal Ilona, P. Bak János, Bótos Sándor) képviselték. A kiállítás jelentős sikere városunk hírnevét öregbíti, erősíti Tallinn és Szolnok testvérvárosi barátságát.

Viszonzásul Tallinn elküldte legjobb grafikusainak és bődíszítő iparművészeinek válogatott anyagát, amelyet a Damjanich Múzeumban Elhi Vaike iparművészno rendezésében látott Szolnok közönsége. A kiállítás érdemeit bizonyítja, hogy novemberben a Magyar Nemzeti Galériában is bemutatásra került.

A Szovjetunió és Magyarország jó kulturális kapcsolatát nemcsak a kiállításcserék, hanem a képzőművészek egyre sűrűsödő látogatásai is növelik. A szolnoki telep művészei közül már többen látogattak a Szovjetunió különböző területeire. Az SZSZSZK természeti tájainak, nemzeti jellegének eltérő jegyei más más tapasztalatokat, művészi inspirációkat eredményeznek művészeinkben. Ez évben is két művészünk járt a Szovjetunióban, egymástól igen eltérő jellegű vidéken. Egyikük szobrász, másikuk festőművész. Más szem, más látásmód, más tapasztalatok. Melyek voltak azok az élmények, amelyek megmaradtak bennük? Mit hoztak magukkal, mit őriznek meg saját számukra? Mennyiben gazdagodott művészi egyéniségük az utazás során?

* * *

SZABÓ LÁSZLÓ szobrászművész három hetet töltött a Szovjetunióban. A Szovjet Képzőművész Szövetség szervezésében négy festőművésszel (Berki Viola, Bizse János, Soltra Elemér, Szilágyi Ilona) együtt kaptam meghívást egy Moszkvától 70 kilométerre fekvő alkotóbázba. Csodálatos környéken fekszik a háromemeletes tóparti épület, vendégszobákkal és körülbelül 18-20 festőműteremmel.

Kik dogloztak a műtermekben a művészdelegáció megérkezésekor?

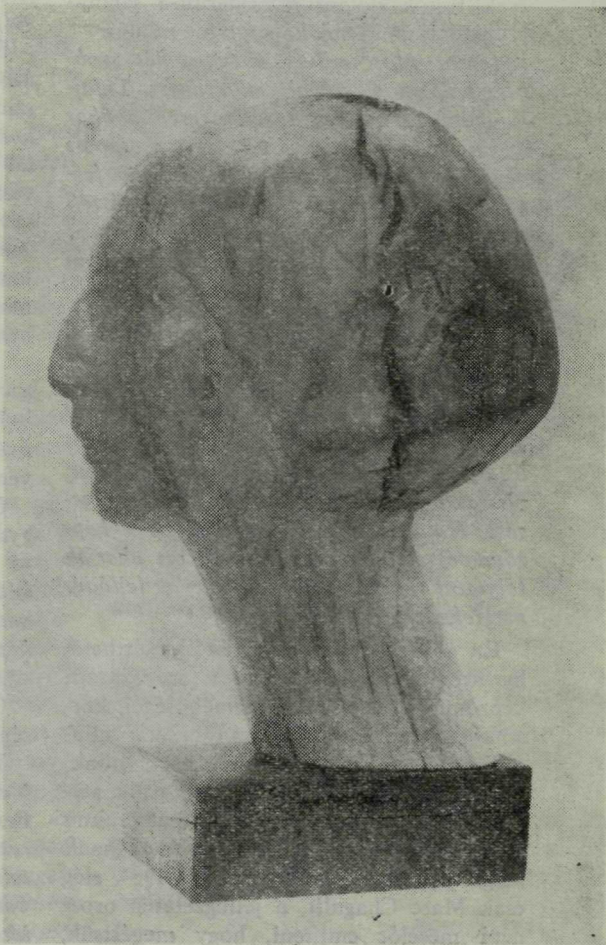
Azok a fiatal festők, jórészt nemzetiségiek, akik az 50 éves évfordulóra állami megbízást kaptak. A többiek nyaralni jöttek, családotól vagy egyedül. Esetleg a környéken stúdióztak, vázlatokat készítettek.

Mi volt a program?

Három napot töltöttünk Moszkvában, ugyanennyit Leningrádban. Puskin Múzeum, Tretyakov Galéria, és az Ermitázs – amennyire csak időnkből futotta. Ezen kívül jártunk Vlagyimirben és a mellette levő műemlékben gazdag Szuzdalban, Novgorodban, Zagorszkban, Rosztovban. Megragadó tájak, különös stílusú és színösszetételű építkezés, rengeteg műemlék, bagymakúpolás templomok, erődtítmények maga a történelem.

Hogy közlekedtek a hatalmas távolságra fekvő városok között?

Az alkotóbáz igazgatója rendelkezé-

süinkre bocsájtott egy mikrobuszt, és kívánságunk szerint készíthettünk programot. Volt város, ahol 3-4, de volt ahol csak 1-2 napot töltöttünk. Az a barátság, szívélyesség, amivel fogadtak, és még a gondolatunkat is igyekeztek eltalálni – minden képzeletet felülmúlt.

A művészek hogyan vélekednek a magyar szobrászatról, milyen problémák éredekelték őket?

Igen tisztelik a magyar képzőművészetet, szeretnének több kiállítást látni mai fiataloktól. Főleg technikai megoldásokól vitatkoztunk. Nagyon érdekli őket a beegesztés szobrászati lehetősége. S miután ez jelenleg számomra is a legizgalmasabb téma – jól megértettük egymást.

Annak ellenére, hogy az alkotóházban csak festők dolgoztak, sikerült-e szobrászokkal is műtermi kapcsolatot találni?

Mikor Moszkvában jártunk, két szobrász kolléga meghívott műtermébe. Tulajdonképp ez volt az egyetlen eset, amikor az én igényem érvényesült, mert a csoport négy festőjére való tekintettel inkább festőművészekkel ismerkedtünk, a festészeti problémák voltak előtérben.

Miben tudná összegezni a látottak és hallottak alapján a fiatal szovjet képzőművészek fő problémáját?

A fiatalok körében ott is igen nyílt és aktív a vitaszellem, nem volt nehéz választ kapni tőlük erre az engem is izgató kérdésre. A személyi kultusz éveinek korlátai megállították a természetes fejlődést, visszaszorították a szükséges kezdeményezést. Hatalmi erővel sematizálták a képzőművészetet. A mai fiatalok ott akarják folytatni művészetüket, ahol a fejlődés megkezdte.

Ez a jogos hagyománytisztelet érthető, ha arra gondolunk, hogy a 20. századi képzőművészet jelentős személyiségei, korszakokat meghatározó, irányzatokat elindító mesterei orosz művészek voltak. Akár Kandinszkijra, a lírai absztrakt atyjára, akár Malevicsre, a konstruktív absztrakt irányzat szuprematista ágának megteremtőjére hivatkozunk. De elég csak Marc Chagallt, a jellegzetesen orosz népi mesélőt említeni, hogy megértjük,

miért kívánczik vissza a fiatal nemzedék nagyhirű elődeihez.

Milyen konkrét eredménye született jelen látogatásuknak?

A moszkvai kiállítási intézmények igazgatóhelyettese kiállítást akar rendezni azokból az alkotásokból, amelyeket kinti vázlataink, tapasztalataink alapján készítettünk; prof. Kolpinsky, aki már több ízben foglalkozott a magyar művészettel, jelentős tanulmányt tervezett a Tvorcsesztvoba, vagy az Isszucsasztvoba.

A dús program mellett sikerült-e néhány vázlatot készítenie, amelyekből esetleg már a tervezett kiállításra szán?

Néhány plakett tervet, kroit és egy portré vázlatot hoztam magammal. A portré Szalam Szalam-Zade Azerbajdzsán festőművész, begedüművész leányát ábrázolja.

Szabó László telepi műtermében már állványon formálja a végtelen finom, szinte klasszikus női fejet, a rá jellemző koncentrált egyszerűséggel egyesítve a fiatal lány jellemző vonásait a hegedüművész elvont gondolatával. A szovjet művész adta témát keze szoborba fogalmazza, hogy munkájával új gondolatokat ébresszen a közeljövőben rendezendő moszkvai kiállításon a szovjet művészekben.

* * *

BOKROS LÁSZLÓ festőművész ez év májusában tizenkét napig volt Üzbegisztán vendége.

Üzbegisztán kedves hagyománya a „Magyar Hetek” megrendezése. A körülbelül 50 tagú delegációban a magyar kormányképviselők mellett operaénekesek, írók, muzsikások, táncosok – kulturális életünk képviselői vettek részt, akik fel is léptek az ünnepségek alkalmával.

Ön, mint festőművész, milyen lehetőséget kapott a bemutatkozásra?

Tavasszal rendezte meg a Magyar Nemzeti Galéria Moszkvában az „Alföldi Festők” tárlatát, ennek az anyagnak egy részét mutatta be Taskentben Szabó Katalin művészettörténész, aki szintén tagja volt a delegációnak. Magam Tiszaparti látomás című képpel szerepeltem.

Bokros Lászlót, mint jelen levő festőművészt kérték meg a kiállítás megnyitására.

A protokolláris fogadásokon, látogatásokon kívül jártak-e Üzbegisztán egyéb területein?

Megnéztük Navojt, Ferganát, megcsodáltuk az Iszlám kultúra legszebb emlékeit. Szamarkandban Gur Emir 15. századi mauzóleumát, Timur Lenk síremlékét és felesége, Bibi Khanum Sáb Zinde-i mecsetjét. Buharában gyönyörködtünk az Emir palotájában és a 17-18. századi építészeti remekeiben.

Sikerült-e közvetlenebb kapcsolatot találni üzbég festőkkel?

Taskentben meglátogattunk egy igen jól berendezett, 25 lakásos művésztelepet. Ott beszélgettünk festőművészekkel munkáikról, elképzeléseikről.

Vannak-e művészi, technikai problémák, milyen jellemző jegyeket visel a jelen üzbég művészet?

Üzbegisztánban rendkívül magas szintű a népművészet, a népi ipar. Textilművészség, szőnyegszövés, fajaragás, zománchétes réztárgyak terén egyedülálló darabokat készítenek. Ez a természeti-földrajzi adottságokból, az évszázados hagyományokból fakad. Képzőművészetünk erősen kötődik környezetükhöz, mindennapi munkájuk látott realizmusához.

Üzbegisztán hegyes, sziklás sivatagi vidéke, a jellegzetes zártfalú, belsőudvarú építkezés, az ázsiai viselet milyen festői impressziókat adott?

A sivatagi nap homokszínűre éget mindent, megragadó a nők narancs és fehérszínű kelméinek tüze, a sokcopsú lányok fején a színes, gyöngyös, szögletes tübitéka (amelyet a férfiak általában sötét változatban viselnek). Az idős asszonyok ma is teljesen lefátyolozva járnak, a parasztok fiatalabb generációja már orrát, szemét szabadon bagyja. A nők himzett fátyolkendőket, hosszú szoknyát és alatta nadrágot hordanak. A keskeny, sikátorszerű utcákon számárháton közlekednek, az üzletek előtt, egy-egy simafalú házfal tövében guggolva ülnek a turbános öregek. Magas zene és tánckulturájuk megdöbbenített. Számunkra idegen bangzású harmo-

nik, furcsa ritmusú dallamok, ballatlan finom, minden izületet megmozgató táncuk csodálatos.

Sajnos időnk nagyon kevés volt, alig tudtam rajzban valamit hazabozni.

Néhány ragyogó karakterisztikus tübitékas üzbég fej, sikátoros utcakép, meredek házfalak. S egy színben is alakuló kép vázlata. Számárháton üzbég paraszt, napszitta sárga falak között. Előtte lefátyolozott asszony színes kontúrja.

Ahogy érnek Bokros Lászlóban az üzbég élmények, úgy kapnak teli formát, kiteljesült színvilágot az emlékek megörzött vázlatai.

EGRI MÁRIA

Visnyevszkij Optimista tragédia című drámája a szolnoki Szigligeti Színház műsorán

Vszevold Vitaljevics Visnyevszkij (1900–1951) a szovjet drámairodalom egyik legeredetibb alakja. Tízennyolc éves korában önkéntesként jelentkezett a polgárháborúban harcoló Vörös Hadseregbe. Ez volt az az alapélmény, amely újra és újra visszatért drámai műveiben. A legfiatalabb színpadi szerzők közé tartozik, első művét már 21 éves korában bemutatták. Ettől kezdve sűrű egymásutánban következnek drámái, filmforgatókönyvei, prózai írásai, amelyek között jelentős helyet foglalnak el drámai feszültségű riportjai.

Három drámája, az Első lovashadsereg, a Döntő csapás és az Optimista tragédia, melyeknek témája a polgárháború vérzivataros kora, tette nevét világszerte ismertté.

Drámái magukon viselik a húszas–harmincas évek forma kísérleteit, a különböző izmusok hatását, emellett valamennyi művét a forradalmi, romantikus pátosz hatja át.

E formai megoldások ma már részben vesztek a régi hatásosságukból, a filmszerűen pergő jelenetek, a feszült dialógusok azonban még ma is hálás és értékes drámai anyaga a műveit színpadra állító rendezőknek.

Valamennyi alkotása közül legjelentősebb az Optimista tragédia című darabja.

„Hívni, ébreszteni, emlékeztetni” – ebben jelölte meg Visnyevszkij a tragédia célját. E művészi szándékot a darab maradéktalanul érvényre is juttatja.

A dráma tartalma és szándéka fényesen kiállta a harmincnégy év próbáját (1933-ban mutatták be először Moszkvában), a keret, a formabontó színpadi megoldások azonban ma már kissé erőltetettnek hatnak. Ügyszintén a közvetlen agitáció eszközei, a direkt, magyarázó politikai szövegek, a melyeket a szerző a két narrátor szájába ad. A jellemelek kibontásában, sajátos feszültséget teremtő időrendi megalkotásban viszont Visnyevszkij ma is példamutató.

A darab magyarországi bemutatója 1957-ben volt a Petőfi Színházban. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom 50. évfordulójának most a szolnoki Szigligeti Színház e forradalmi ihlettségű, kiváló dráma színrevitelével adózik.

Beszélgetés az Optimista tragédia szolnoki rendezőjével

– Úgy hallottuk, hogy bizonyos meglepetéseket tartogat az Optimista tragédia szolnoki előadása.

– Az 1933-as moszkvai ősbemutatóhoz és az 1957-es magyarországi bemutatóhoz képest valóban újszerűen szeretnénk színpadra állítani a művet. Azzal együtt, hogy nemcsak az író eszméihez, hanem bizonyos határon belül a leírt szöveghez is szeretnénk hűek maradni. Elsősorban formai újszerűségekre gondolok, helyesebben azoknak a formai megoldásoknak a lenyesegetésére, amelyek a dráma megszületésének pillanatában modernnek voltak, vagy részben már akkor is csak moderneskedők. Visnyevszkij

Andabázy Margit Jászai-díjas

Laczkó Mihály rendező. (Gácsi M. rajza)

darabja a narrátoros formai megoldás, a modern drámaszerkesztési törekvések egyik első példája. Azóta azonban ezeknek a formai törekvéseknek már tökéletesebb kifejezései is megszülettek. A narrátoros megoldás helyett mi elsősorban az igazi drámai magot, a darab jelcnek, emberek konfliktusaiból, szituációiból adódó drámaiságát akarjuk kihangsúlyozni. A mű agitatív szándékát is e drámaiságnak kell szuggerálnia, a narrátorok magyarázó, politikai szövegei helyett – mondja Laczkó Mihály.

– Mint minden jelentősebb mű, az Optimista tragédia is sokszor viták közepontjába került. Az első kérdés, hogy vajon miért tragédia Visnyevszkij darabja, a másik, miért optimista tragédia, hiszen nemcsak a címét, hanem szándékát is ez fedi?

– Hogy hirtelen egy példát mondjak; vajon miért tragédia a Hamlet? Ezek az emberek is megelőzték korukat, sőt e kor, e társadalom ellen lázadtak és a társadalomnak e lázadásuk elleni harca okozta tragikumukat.

– En a görög sorstragédiákkal is rokonítanám Visnyevszkij drámáját, azzal a különbséggel, hogy itt az ember nem a sors vagy a megsemmisített természeti erők, hanem a társadalom visszahúzó erői ellen harcol, de bizonyos fokig ezek az erők is személytelenül, fétisként jelentkeznek. De vajon miért optimista?

– Végső soron minden áldozat optimista, amelynek értelme van. A komisszárnő fizikai megsemmisülése értelmes áldozat. Köznapi szinten, mert ezzel az áldozatával a többiek életét válthatja meg, filozófiai szinten, mert áldozatával egy eszme győzelmét segítette elő, áldozata olyan eszmei erővé lett, amely az emberek humanitásának kiteljesítését, a forradalom ügyét szolgálta. Csak fizikuma semmisül meg, humanitása nem.

– Az előbb említett formai újszerűség mellett miben különbözik majd a szolnoki előadás a Magyarországon eddig látott Optimista tragédia előadások felfogásától?

– A Petőfi Színház emlékezetes 1957-es, és a debreceni előadásban, amelyet szintén láttam, véleményem szerint egyaránt túlhangsúlyozták a komisszárnő és Alekszej konfliktusát, amelybe bonyolult módon belejátszanak a kölcsönös vonzalom szálai is.

Anélkül, hogy szegényebbé akarnánk tenni a drámát, ennek az érzelmi vonalnak a kiiktatásával, a főkonfliktust a komisszárnő és az anarchisták, a forradalmi humanitás és a forradalmiság álarcában jelentkező vad és kegyetlen, öncélú erőszak összeapásában szeretnénk kiélelni.

A komisszárnő: Andaházy Margit, Jászai-díjas

Andaházy Margitról mondta egy alkalommal rendezője: ő az a színésznő, aki képes nagy drámai gondolatokat közölni a színpadról, minden emeltebb, erőszakosabb hangsúly, végletes gesztus nélkül.

– A komisszárnő alakja a proletár Szent Johanna, a hit, a meggyőződés megszállottja, de fizikumában mégis törékeny nő. Az ő ereje belülről, meggyőződéséből sugárzik, és nem külsőleges magatartásából – mondja szerepéről a művésznő.

RIDEG GÁBOR

E számunk munkatársai

Bistey András újságíró, a Szolnok megyei Néplap munkatársa (Szolnok); Bistey László szakkörvezető (Jászapáti); Egri Mária művészettörténész, a Damjanich Múzeum munkatársa (Szolnok); Kaposvári Gyula múzeumigazgató (Szolnok); Kisfaludi Sándor, az Országos Pedagógiai Könyvtár osztályvezetője (Budapest); Kissné Tóth Lenke tanár (Szolnok); Dr. Merényi László kandidátus (Nyíregyháza); Molnár Sándor szakfelügyelő (Szolnok); Rideg Gábor művészettörténész, a Szolnok megyei Néplap munkatársa (Szolnok); Szabó István muzeológus, a Damjanich Múzeum munkatársa (Szolnok); Szathmáry Györgyné könyvtáros, a Versegby Könyvtár munkatársa (Szolnok); Szurmay Ernő igazgató (Szolnok); Vass Gyula, az Alföldi Kőolajfűrészi Üzem párttitkára (Szolnok).

A szovjet irodalom a Szolnok megyei Versegly Könyvtárban

Ötven év telt el a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme óta, s nyomában forradalmi változások bontakoztak ki az emberi élet minden szférájában. E változások tükrözője, a világ kulturájában új tartalmakat képviselő szocialista kultúra a Szovjetunióban ma már félévszázados fejlődésre tekinthet vissza. Jelentősége, hatása egyre szélesebb körű, messze túllépi a szocialista világrendszer határait. A közös célok, tartalmak azonban, melyek szorosan összefűzik a szocializmust építő országok életét, szükségszerűen meghatározzák az egymás iránti fokozott érdeklődést, nélkülözhetetlenné teszik a baráti népek haladó érdekeinek, tudományos eredményeinek, művészetének fokozott értését, befogadását.

A felszabadulás után nemcsak lehetőségünk nyílt a szovjet kulturális értékek megismerésére, hanem ez a lehetőség egyúttal tudatos feladatot is jelentett. Megvalósításában – a maguk keretei, lehetőségei között – szerepet vállaltak a könyvtárak is.

Az elmúlt 20 évnek e téren létrehozott eredményeit nemcsak, sőt nem is elsősorban a számszerű adatok jellemzik. Bizonyára többet tesz ezeknél is a tartalmi fejlődés, mely az egész munka színvonalának emelkedésében, a ma már leggyakrabban magától is jelentkező érdeklődés őszinteségében mutatkozik meg.

Általánosan ismertek a kezdeti idők jellemző hibái, melyek összefüggően érvényesültek a kultúrpolitikánk egész területén, s a könyvkiadás aránytalanságától kezdve egyes olvasószolgálati módszerekig éppen az elért eredményeket tették kétségessé. Gyakran kerültek előtérbe mennyiségi szempontok, formális megoldások. Olvasóink érdeklődését erőszakosan próbáltuk a kívánt irányba terelni, ami gyakran megbosszulta magát; bizalmatlanságot, előítéleteket szült.

Mikor eredményként könyvelhetjük el ezeknek az előítéleteknek fokozatos, mára szinte teljesnek mondható leküzdését, nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt a belső megújulást, mely a XX. kongresszus felszabadító hatása nyomán magában a szovjet kulturális életben végbement. Először a filmművészetben, majd a szépirodalomban olyan művek születtek, melyek őszinteségükkel felrázták a közönséget, s felváltva az uralkodó sematizmust, egyszerre hatalmas érdeklődést kavartak. A szovjet irodalom már klaszszikusnak mondható nagy alkotásai mellett ezekre a friss, megváltozott légkörben fogant művekre támaszkodhatunk elsősorban mi is könyvtárosi munkánk során.

Természetesen, amikor a szovjet irodalom, a szovjet könyvek jelentőségéről van szó, ha könyvtárunk gyakorlatára szűkítjük is a témát, nem elegendő csupán a szovjet szépirodalomról beszélni.

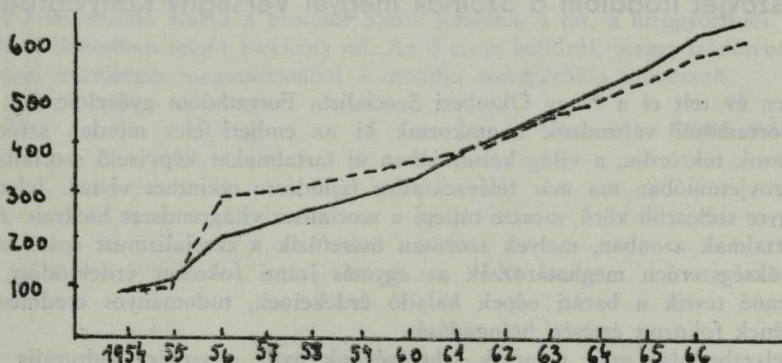
A természet és társadalomtudományok minden ágából kitűnő, nélkülözhetetlen szakkönyvek, értékes, naponta forgatott képzőművészeti kiadványok címeit sorolhatnánk, forgalmi adatait vizsgálhatnánk meg. Mindez azonban messzire vezetne. Az eddigiek előrebocsátása után vessünk inkább egy pillantást néhány összegyűjtött adatra, melyekkel könyvtári munkánk konkrét állapotát, fejlődését jellemezhetjük.

Visszamenőleg 1965-től kezdve évenként megvizsgáltuk, hogy az újonnan beszer-

zett könyvek között a szovjet művek milyen példányszámmal szerepelnek. Ezt a felmérést csak a felnőtt részleg számára vásárolt szépirodalmi művek alapján végeztük, az alább közölt adatok tehát állományunk többi részét nem tükrözik. Az 1960-tól rendelkezésre álló bontott (egyes években csak reprezentatív) statisztikák alapján a szovjet irodalmi művek forgalmának alakulását is ismertetjük:

*A szépirodalom (ezen belül a szovjet) gyarapodása a felnőtt részleg állományában
1954-1966-ig*

(A szovjet irodalmat a szaggatott vonal jelzi)

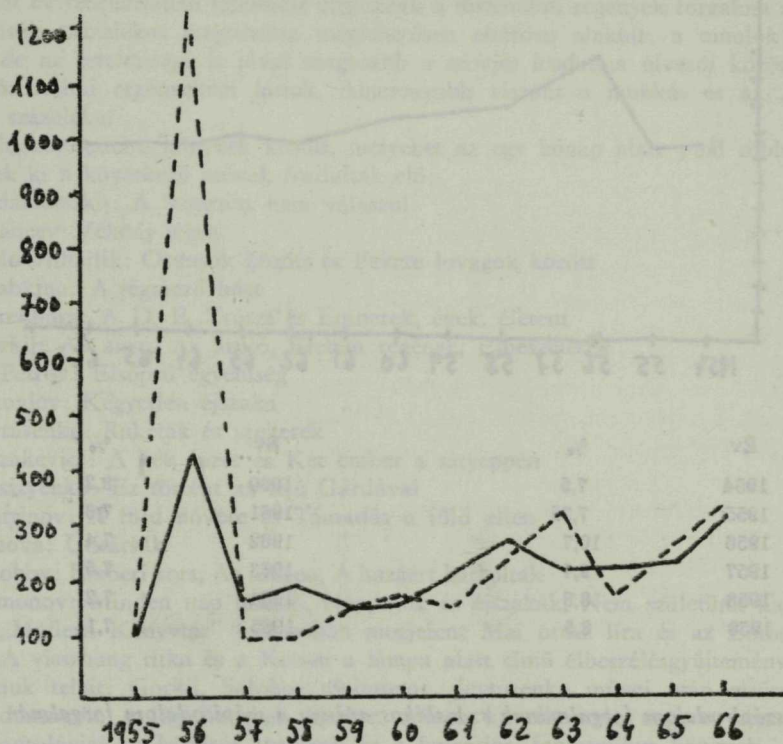
Év	Állomány szépirodalom		Állomány szovjet szépirodalom	
	kötet	%	kötet	%
1954	5 950	100	447	100
1955	7 087	118	511	114
1956	12 033	204	1 290	289
1957	13 862	234	1 353	303
1958	16 036	270	1 417	316
1959	17 789	300	1 510	338
1960	19 625	331	1 622	364
1961	22 095	374	1 721	386
1962	25 265	425	1 877	420
1963	27 790	469	2 086	466
1964	30 341	510	2 196	491
1965	33 035	557	2 366	531
1966	36 734	619	2 588	580

A táblázatosan összefoglalt, grafikonnal is szemléltetett adatok alapján néhány szembeötlő tanulságra szeretnénk a figyelmet felhívni. A szovjet művek példányszámának növekedése 1956-tól kezdve eléggé egyenletesnek mondható. Lemarad ugyan valamelyest a szépirodalom egész állományának gyarapodása mögött (lásd az I. és III. számú táblázatot), ennek okát azonban a könyvkiadás hasonló tendenciáiban látjuk. Jórészt a könyvkiadással magyarázhatjuk (részben egyéb okokkal, mint a rendelkezésre álló könyvbeszerzési keret, sajátos könyvtári szükségletek, néhány mű különös keresettsége stb.) az évi gyarapodási grafikon hullámságát is. Külön magyarázatra szorul a mindenütt erősen kiugró 1956-os év: az ekkor lezajló áteleltározás folyamán sok olyan könyvet vettünk nyilvántartásba, melyek valójában már előbb is állományunk részét képezték.

Rátérve a forgalom alakulására, szeretnénk hivatkozni a Könyvtáros c. szak-

A szépirodalom (ezen belül a szovjet) évi gyarapodása az 1955. évi gyarapodást véve alapul

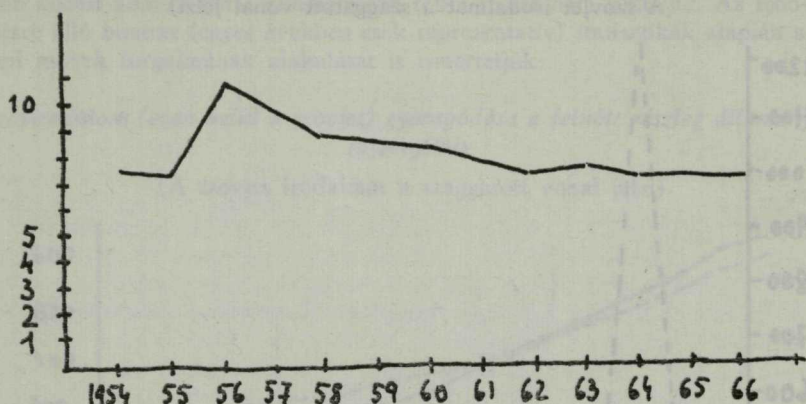
(A szovjet irodalmat a szaggatott vonal jelzi)

Év	A szépirodalom évi gyarapodása		A szovjet szépirodalom évi gyarapodása	
	kötet	%	kötet	%
1955	1137	100	64	100
1956	4946	436	779	1238
1957	1829	161	63	98
1958	2174	192	64	100
1959	1763	156	93	145
1960	1827	161	112	175
1961	2469	217	99	154
1962	3160	279	156	244
1963	2525	222	209	327
1964	2551	225	110	172
1965	2694	237	170	266
1966	3699	325	222	347

folyóirat ez év februári számának egyik cikkére, mely a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 18. sz. kerületi könyvtárának egy felmérését ismerteti, s a kiadott, beszerzett és kikölcsönzött szovjet könyvek százalékos arányát veti össze. 10 év adatainak összehasonlítása alapján a cikk szerzője kimutatja, hogy a kiadott szovjet szépirodalmi művek kb 6 százalékos, s a beszerzett művek 7-8 százalékos arányához viszonyítva, a kölcsönzési 4-5 százalékos arány nem mondható túl alacsonynak. Még inkább

A szovjet szépirodalom százalékos aránya a felnőtt részleg teljes szépirodalmához viszonyítva

Év	%
1954	7,5
1955	7,25
1956	10,7
1957	9,7
1958	8,8
1959	8,5

Év	%
1960	8,2
1961	7,8
1962	7,4
1963	7,5
1964	7,2
1965	7,1

A szovjet szépirodalom forgalmának százalékos aránya a szépirodalom forgalmán belül

Év	%
1960	5,5
1961	5,6
1962	5,5
1963	6,18

Év	%
1964	6,4
1965	7,1
1966	7,—

elmondhatjuk ezt magunk, hiszen a szovjet művek kölcsönzési aránya állományunk csaknem maximális kihasználását mutatja: 1964 óta tartósan 6 százalék, illetve az elmúlt két évben 7 százalék fölé emelkedett.

Munkánk további, elsősorban tartalmi javítása érdekében célszerű volna egy alapos felmérést végezni s részletesen megvizsgálni a kikölcsönzött szépirodalom összetételét. Könyvtárunk olvasószolgálati csoportjában augusztus 1-től meg is kezdődött az adatgyűjtés. A könyveket kiemelt polcon helyeztük el, melyet naponta töltöttünk. Szeretnénk felderíteni, hogy a szovjet szépirodalmon belül melyek a legkeresettebb alkotások, milyen jellegű művek iránt mutatkozik meg elsősorban olvasóink érdeklődése. Megvizsgáljuk, mennyire sikerült élővé tenni, kihasználni az állományt, s természetesen figyelemmel kísérjük az olvasók összetételét is. Az adatgyűjtést fél évre tervezzük, egyelőre csak a munka megindulásáról, s az első hónap néhány tapasztalatáról számolhatunk be.

A kikölcsönzött szovjet művek példányszáma 27 nap alatt 476 db. Az olvasók foglalkozás szerinti megoszlása eddig a következő volt:

Fizikai munkás, ip. dolg. (82) 17 százalék; értelmiségi (67) 14 százalék; tanuló (207) 43 százalék; alkalmazott (40) 8 százalék; nyugdíjas (49) 10 százalék; htb. (31) 7 százalék.

Többet mondanak ezek a számok, ha össze tudjuk hasonlítani őket valamivel. Az elmúlt év februárjában felmérést végeztünk a történelmi regények forgalma alapján. Az olvasók százalékos megoszlása meglehetősen eltérően alakult: a tanulók aránya sokkal, de az értelmiségi is jóval magasabb a szovjet irodalom olvasói között, mint azt a történelmi regényeknél láttuk. Alacsonyabb viszont a munkás és az „egyéb” olvasók százaléka.

A legkeresettebb könyvek között, melyeket az egy hónap alatt 3-nál többen kölcsönöztek ki a következő művek fordultak elő:

Ardamatszki: A Saturnus nem válaszol

Brjancev: Vékony jégén

Dold-Mihajlik: Ordások között és Fekete lovagok között

Drabkina: A jégmező hőse

Ehrenburg: A D. E. Tröszt és Emberek, évek, életem

Gorkij: Az anya, Az áruló, Életem regénye, Elbeszélések

Ilf-Petrov: Elsőpró egyéniség

Jakovlev: Kegyetlen éjszaka

Jevtusenko: Rakéták és szekerek

Kazakevics: A kék füzet és Két ember a sztyeppén

Kosztjzenko: Ez történt az Ifjú Gárdával

Martinov: A föld nővére és Támadás a föld ellen

Panova: Útitársak

Solohov: Emberi sors, Az idegen, A hazáért harcoltak

Szimonov: Minden nap hosszú, Nappalok és éjszakák, Nem születünk katonának

A „Modern Könyvtár” sorozatban megjelent Mai orosz líra és az Emberi sors, Kilátó, A visszhang titka és a Ketten a lámpa alatt című elbeszélésgyűjtemények.

Látjuk tehát: Gorkij, Solohov, Szimonov, Jevtusenko művei után elsősorban a könyvújdonságok, a legfrissebben kiadott művek következnek, nagyon keresettek a novella-antológiák, a háborús regények és a kalandos, fantasztikus könyvek.

A művek forgási sebességének kiszámításához, tanulások szélesebb körű levonásához hosszabb időre van szükségünk. Hogy a szovjet írókat keresik és szívesen olvasák, hadd szemléltesse még egy apró adat: nem egy előjegyzést veszünk fel olyan könyvekre, melyeket az előjegyzés időpontjában még meg sem kaptunk, legutóbb például Zlobin: Nyomtalanul eltűntek című regényére, mely pedig már terjedelménél fogva is nagyobb időráfordítást, elmélyedést feltételez.

Mindezek a vizsgálódások egyértelműen arra engednek következtetni, hogy a szovjet irodalom egyre inkább a világirodalom legmagasabb szintjét képviseli. Miután megszabadult a sematizmus béklyóitól, váratlanul és gyorsan következett be egy olyan fejlődési szakasz, mely egyúttal az orosz irodalom reneszánsza is; a legjobb nemzeti hagyományok útját követi: a megalapozott és mély realizmus, az erős pszichikai elemzőhajlam, a töprengés, az ember megjobbulásának útjait kereső hagyományok ezek. Mindamellet modern irodalom ez a szó legjobb értelmében: s ez a modernség nagyon jól megfér az igazság keresésének és vállalásának nagyon is emberi pátozával.

Nem a sznobok irodalma, hanem a gondolkodó embereké. Ahogyan más, igazabb és emberibb indítékai vannak ennek az új irodalomnak, úgy más a politikai, lélektani miliő is, melyben az olvasó ez új művészet felé fordul; s így kapnak újabb és teljesebb értelmet a szovjet irodalom korábban eléggé meg nem értett klasszikusai is.

SZATHMÁRY GYÖRGYNE

A barátság hídján

A SZOLNOK MEGYEI OROSZ NYELVOKTATÁS TÖRTÉNETÉBŐL

A Nagy Október fordulóját köszönti a világ jobbik része. Annak az októbernek a félévszázados jubileumát köszönti, melynek története, kisugárzása és hatása meghatározta ötven esztendő világtörténelmét. (Ma már kissé megkopott a jelző: világtörténelmi. S mégis számunkra ezt jelenti. Szánkra, tollunk hegyére ez a szó kívánczik, mert mindazt egyesíti magában, ami az elmúlt ötven esztendőt Október fényénél jellemezte.)

Ezekben a napokban, a nagy ünnep előestéjén a számvetés idejét éljük. Az élet minden területén felmérjük, mit jelentett számunkra a sebtében szervezett vörös gárdák első rohama, mit az Auróra cirkáló lövése, mit jelentett 1917. november 7.

S ha a számvetés idejét éljük, ejtsünk szót arról is, mit jelentett a Nagy Októberi Szocialista Forradalom a magyar pedagógus társadalom, pontosabban – az orosz nyelvet tanító nevelők számára.

A II. világháború befejezésével hazánkban is lehetőség – és kényszerítő szükség – támadt arra, hogy annak a népnek a nyelvét tanulmányozzuk, amelyik az emberiség történelmében elsőként rázta le magáról a földesúri és tőkés jármot. Az újjáépítés, az új társadalom szervezése parancsolóan írta elő, hogy merítsünk az idősebb szocialista testvér tapasztalataiból, ez azonban nehezen ment volna az orosz nyelv elsajátítása nélkül.

Amilyen szép volt a szándék, olyan nehéz volt a megvalósítás. Hiányoztak a legalapvetőbb feltételek. Nem volt tankönyv, tapasztalat, de a legfontosabb – a nyelvet tanító ember is hiányzott. Az ürt próbálták betölteni azok a lelkes pedagógusok, akik a hadifogolytáborokban sajátították el az orosz nyelv alapjait. Aztán itt is előbbre léptünk. Megkezdődtek az első „gyorstalpaló” tanfolyamok, hogy gyorsított átképzés segítségével próbáljunk enyhíteni a nyomasztó szakemberhiányon.

Az természetes, hogy az évek során tapasztalt fejlődés lehetetlen lett volna a szovjet oktatási szervek, a szovjet pedagógusok állandó közvetlen segítsége nélkül. E dolgozat keretei nem teszik lehetővé – de nem is indokolják –, hogy az egész ország orosz nyelvoktatását számbavegyük. Meg kell elégednünk annak elemzésével, hogy mit adott a szovjet nevelők segítsége szűkebb pátriánk, Szolnok megye orosz nyelvet tanító nevelőinek.

* * *

A hatvanas évek elején igen értékes kezdeményezés látott napvilágot a Művelődésügyi Minisztériumban és az Országos Pedagógiai Intézetben. Az a szándék vezérelte az illetékeseket, hogy a lehető leggyorsabban hathatós segítséget nyújtsanak az orosz nyelvet tanító nevelőknek. Az volt az elgondolás, hogy nyári orosz tanfolyamokat szervezzenek. S ezeken a továbbképzéseken a Szovjetunióból meghívott szaktanárok tanítják majd magyar kollégáikat.

Szolnok megye orosz szakos tanárai közül sokan vettek részt a más megyeszékhelyen rendezett nyári tanfolyamokon, sőt néhányan eljutottak – és a jövőben is eljutnak – a Szovjetunió fővárosában, Moszkvában rendezett hat hetes továbbképzésekre is.

A szervezők 1961 nyaratól kezdve 5 éven át Szolnok megyét is felkérték nyári nyelvtanfolyamok megrendezésére. A Vásárhelyi Pál Közgazdasági Technikum fogadta be az érdeklődő általános iskolai nevelőket, hogy két heti időre lehetőséget adjon számukra a legnagyobb felkészülésre. 1964-ben budapesti, Pest és Szolnok megyei általános iskolai orosz szakos nevelők foglalták el helyüket az iskolapadokban. A tanfolyam vezetője Jekatyerina Petrovna Garbuzova volt.

A mintegy hetven hallgató két héten át napi öt órát foglalkozott az orosz nyelvvel. Beszélgettek, nyelvtani gyakorlatokat végeztek, szemelvényeket olvastak és elemeztek az orosz és szovjet irodalom tárgyköréből, apró elbeszéléseket rögtönöztek. Különös figyelmet fordítottak a helyes kiejtés elsajátítására.

Egy esztendővel később – nem utolsó sorban a kedvező tapasztalatokon felbuzdulva – a Művelődésügyi Minisztérium ismét azzal tüntette ki megyénket, hogy itt rendezték meg a középiskolai orosz szakos nevelők nyári továbbképzését. (Ilyen tanfolyam mindössze kettő volt az országban.)

1965 június 29. és július 11. között mintegy ötven pedagógus vett részt a nyelvi továbbképzésen. A Duna-Tisza közéről és a Tiszántúlról érkezett nevelőkkel öt szovjet pedagógus foglalkozott. Megérdemlik, hogy feljegyezzük nevüket.

Az ötfőnyi szovjet pedagógusküldöttség vezetője *Barannikova Alija Abdullájeva*, a moszkvai Patrice Lumumba Népek Barátsága Egyetem tanára volt. Tagjai: *Bozsenskova Ligyija Fjodorovna*, a leningrádi Állami Egyetem tanára, *Boriszova Marija Nyikolajevna* egyetemi tanár, *Agapitova Natalja Ivanovna*, Lipeck város középiskolai nyelvtanára és *Szazonova Klavgyija Joszifovna*, az egyik moszkvai középiskola igazgatóhelyettese voltak.

Ezen a továbbképzésen – az előző évek tapasztalatait felhasználva – már előbbre léptünk a tartalmi és módszertani munkát illetően. Ezt egyebek között az is lehetővé tette, hogy a tanfolyam gyakorlatait vezető szovjet pedagógusok hazájukban is idegen anyanyelvű egyetemi és középiskolai hallgatók orosz nyelvoktatását végezték, tehát már komoly tapasztalatokkal rendelkeztek ezen a téren. A tanfolyam célja, feladata igen összetett volt, a legfontosabbakat az alábbiakban foglalhatnánk össze:

- a. Az orosz nyelvi gondolkodás elsajátítása.
- b. Az orosz kiejtés csiszolása.
- c. Társalgási gyakorlatok a russzicizmusok elsajátítására.
- d. A rendelkezésre álló audio-vizuális segédeszközök megismerése és használatuk elsajátítása.

A szovjet nevelők munkáját megkönnyítette az a tény, hogy magyar kollégáik orosz nyelvtudása igen sokat javult az előző évekhez viszonyítva. Jól értették az orosz beszédet, s ez azt bizonyította, hogy jelentős szókinccsel rendelkeznek, csupán azok helyes alkalmazása okozott némi problémát. Az előadások orosz nyelven hangzottak el, de ez semmiféle értelmi nehézséget nem okozott a magyar nevelőknek.

A tanfolyam szovjet vezetői az előadások tematikájának összeállításánál a legmosszebbmenően kikérték magyar kollégáik véleményét. Ezek figyelembevételével az alábbi előadások hangzottak el:

- a. A mai szovjet irodalom helyzete. (Szazonova K. J.)
 - b. A Szovjetunió iskolai rendszerének felépítése.
 - c. A szovjet ifjúság élete – különös tekintettel a középiskolás fiatalságra.
 - d. A szovjet pedagógia és módszertan legújabb eredményei.
- (A lipecki kezdeményezés.)

Az 1963-as nyári tanfolyam egy csoportja

E tanfolyam hallgatói is megismerkedhettek azokkal a szovjet oktatási segédeszközökkel, – tankönyvekkel, magnetofon szalagokkal, diafilmekkel, hanglemezekkel – amelyeket használat után a szovjet nevelők a magyar pedagógusoknak, illetve iskoláiknak ajándékoztak.

A szigorúan vett nyelvi továbbképzési munkán kívül arra is nyílt lehetőség, hogy a tanfolyamot összekössük városunk és megyénk alaposabb megismerésével. A hallgatók és a szovjet pedagógusok kirándulásaikon meglátogatták – többek között – a Szolnoki Művésztelepet, a Galériát és a Damjanich Múzeumot is. A látogatásokat élénk orosz nyelvű vita követte.

A megyei párt- és tanácsi vezetőinek meghívására a szovjet szakemberek szép kirándulás keretében megismerték Észak-Magyarországot, majd egyhetes balatoni üdülésen vettek részt.

Az csak természetes, hogy a búcsúnál apró ajándékok és címek cseréltek gazdát, s sokan még ma is leveleznek azokkal a kedves szovjet pedagógusokkal, akik – feláldozva nyári szabadságukat – eljöttek Szolnok megyébe, hogy bevezessék nevelőinket az orosz nyelv rejtelmeibe.

* * *

Cikkem elején azt írtam, hogy az emlékezések idejét éljük. Megvonjuk a mérleget, mit is köszönhetünk mi Októbernek. A Szolnok megyében eddig megrendezett orosz nyelvi nyári továbbképzések csak egy töredékét jelentik annak a hatalmas segítségnek, ami immár több mint két évtizede áramlik felénk a világ első szocialista országából.

Azon a képzeletbeli barátság-hídon, ami összeköti népeinket, a szovjet pedagógusok is eljöttek közénk, hogy tapasztalatukkal, tudásukkal segítsék a fiatalabb testvért.

Molnár Sándor

A barátság velük nő . . .

Az általános iskola hatodik osztályában mindig kedves, ünnepi óra az, amelynek tárgya az első orosz levél.

A könyvben van ugyan minta-levél, de jobb, ha valódi, képpel díszített, pecséttel ellátott levelet látnak a gyerekek. Az ilyen szívhez szóló szemléltető eszköz bármelyik szovjet város „Nemzetközi barátság klubjából” beszerezhető.

Én is ilyennel léptem be mindig a nevezetes órára, s felolvastam, hogy a szovjet pajtások úttörő üdvözlétüket küldik, levelező társakat keresnek, címeket kérnek.

Karok lendültek a levegőbe, mindenki adta volna a címét, de eléjük meredt a fel-tétel: csak szépen lehet írni a szovjet barátnak, csak hibátlan levéllel lehet képviselni a hatodik osztályt!

A karok erdeje nem ritkult. De pirosló arccal és piros fülekkel felkiáltott egyik-másik tanuló: – Én is tudok szépen írni, ha vigyázok. Majd meg tetszik látni!

És megláttam. Pár hét alatt kialakultak a levelező párok. Natásák és Erzsik, Tá-nyák és Ibolyák, Ljubák és Évák, Jurák és Lacik között cirill betűk finom ereztén át áramlott a barátság melege.

A levelekben bemutatkoztak nekünk a szovjet városok és falvak, kitérult előttünk a csodával határos fejlődés, megszólalt egy boldog ország gyermekeinek életöröme.

De beszéljenek helyettem a levelek!

Frunze városából így írt a kis kirgiz *Rinat*: – Hármasm nem volt, ezért az Isz-szik-Kulj tó partján üdültem úttörőtáborban. Kirándultunk a hegyekben. Volt futball, tenisz-, röplabda-pályánk. Utaztunk a Sirály motoroshajón. Felejthetetlen nyár volt . . .

Ukrajnából, Pirjatinból írta *Tokarev Vova*: – Rádiószakkörünk nagyon tetszik nekem. Zeneiskolába is járok: harmonikázom. Iskolánkban szép könyvtár és barátság-klub van. Szünidőben vendégül láttuk litván pajtásainkat.

Kaldalaksából, a sarkvidéki városból *Mednyikov Válja* versikét írt:

Kössünk tartós, örök barátságot!
Hasznot hozzon nektek és nekünk.
Virágozzék a ti szép hazátok,
Virágozzék a mi nemzetünk! . . .

Kalinyingrádból Beljajeva Ella jelentette: – 1948-ban városunk még romokban he-vert. Ma mindenütt virul a szépség. Negyven kilométerre a várostól, a Balti tenger partján pompás üdülőhely: Szvetlogorszk. Kirándultunk a borostyánkő lelőhelyére. Az úttörő seregszemplén zenekari felszerelést nyertünk. Kiállításon mutattuk be hímzészín-ket, modelljeinket, rajzainkat.

Andrejeva Olag Komiból küldte levelét: A mi településünk, Szangorodok, az Uchta folyó partján, a legészakibb vidéken van. A folyót hosszú időn át jég borítja, a földet hó. Gyakori a 40 fokos hideg. Melegebb napokon sielünk, korcsolyázunk. Er-dőinkben fenyők magasodnak. Fagyal is akad. Mikor virágozik, a gyöngyvirághoz ha-

sonlít... Nagyon szeretek balettiskolába járni. Úszni is szeretek, de nálunk rövid a nyár. Csak egy hétig lehet fürödni a folyóban.

A napfényes *Jakut-földről Andrejev Alexander* tudósított bennünket: – A mi állataink: a jávorszarvas, rénszarvas, coboly, sarki róka. Halaink: a kecsege, tok, pér, maréna. Gyümölcsünk: áfonya, ribizli. Sokan foglalkoznak aranymosással. Sok a gyémánt-lelőhely.

Dachovszkaja Natasa Cserkassziból, a Dnyeper partjáról küldött beszámolót: – Jó úttörő munkámért Kijevben voltam „Köztársasági táborban”. Itt találkoznak a szovjet köztársaságok úttörői. Felléptünk a Dinamó és Spartak stadionban, a televízió is bemutatót bennünket. Sátorvárosban laktunk. Nagyon összebarátkoztam a grúz pajtásokkal. Nehéz volt elválni.

Szoboljev Fjodor lelkesen dicsérte szülővárosát, *Asztrachányt*. – Nálunk is van Kreml, Lenin-tér, parkok, a tóban hattyúk. Városunk 400 éves. Nálunk nagy ünnep a „Halászek napja” és a „Repülés napja”... A nyarat arra is felhasználtuk, hogy tartoztunk az iskolát, osztályainkat, festettük a padokat, fákat ültettünk az iskola körül.

Novosacstyinszkból – Rosztov körzetből – *Kavalerisztova Ligijja* kedvenc költője versét küldte. Lefordítottuk Regisztan költő szép sorait:

Nem halok meg. Csak a földre

Mint jó ágyba – belefekszem.

Ám, ha ébreszt a természet,

Életutam újra kezdem.

Fenyőfaként támadok fel,

S nem 40 év lesz a korom, –

Napsugaras kék ég felé

Kétszáz évig magasodom.

Kurmajeva Elvira Asztrachányból gratulált a moszkvai filmfesztivál magyar sikeréhez, a *Hűsz óra* című filmhez. Büszkén tette hozzá: – Nekünk is van nagydíjunk! *Bondarczuk* filmje kapta, az „1805” és a „Rosztova Natasa”.

Elvira egy szép mondát is leírt hosszú levelében: – Mesélek nektek az Angara folyóról, amelyen épül a Bratszki erőmű, és a Bajkál-tóról. Angara az öreg Bajkál kedves lánya volt. Az öreg senkinek se akarta megmutatni. Maradjon az övé. Egyszer meghallotta az Angara két madár beszélgetését. A madarak egy sziklán ültek, és egy szép ifjúról beszélgettek, aki nem messze él innen. Angara elhatározta, hogy elszökik. Éjjel, mikor Bajkál aludt, Angara elfutott. Bajkál elrekesztette az utat, de Angara megkerülte azt, és az erdőkön át odafutott a szép ifjúhoz: *Jenyiszejhez*. Együtt futottak északra.

Natasa Vegyenyjeva rajzos, verses kis kiadványt küldött, *Szapgir* meséjét: a *Vasgyúrot*. A nyers erő képviselője, a tanulatlan *Vasgyúró* pórul jár, mert egy hatalmas követ nagy nekigyürkőzéssel hiába próbál elmozdítani a helyéből, míg egy vékony legényke egy gombnyomással felmarkolja a markológéppel és el irányítja.

A tanulság: Ma az okos válik erőssé,

Ülj be a padba, tanulj sokat!

Minden akadályt könnyen legyőznek,

Ez jellemzi az okosokat.

Nyikityina Jelena Moszkvából írta meg bensőséges ünneplésüket Lenin születésnapjának 97. évfordulóján. – Iskolánkban Lenin egykori harcostársai, öreg bolsevikok elevenítették fel emlékeiket... A Leninről elnevezett úttörőszervezet születésnapján, május 19-én pedig megnyitottuk a Hadi dicsőség múzeumát. Itt vannak összegyűjtve a dokumentumok a Szovjetunió hőseiről, hősnőiről. Három évig gyűjtöttük az anyagot a múzeum számára. Találkoztunk pilótanőkkel, hallottunk példamutató hőstetteket. A múzeum látogatóinak mi mondjuk el a képekhez fűződő nagyszerű történeteket.

Kuznyecova Olga Szachalin-szigetről Juzsno-Szachalinszk városból írt. – Búszkeségünk a park, amely első helyen áll Távolkelet parkjai között. Minden virága, fája szerető gondoskodásunk tárgya. Nemcsak gyönyörködünk benne, meg is becsüljük a parkot és alkotóit.

Taraszova Olga Zuzinóból, Ukrajna egyik boldog falujából így kezdte levelét: –

Szép jó estét, kis barátom!
Leckét csinálsz, szinte látom.
Ha munkádat befejezed,
Olvasd el a leveletem!

A levél a falusi munka örömeit ecsetelte: – Húsz napig segítettünk a kolhozban a betakarításban. Munka után filmet néztünk, olvastunk, fürödni jártunk, nótaversenyt rendeztünk. Szakácsaink az osztálybeli lányok voltak. Hála a háztartási oktatásnak, remekül elláttak bennünket, gyomorrontás nem volt. Ők is, mi is becsületet szereztünk az iskolának. Kaptunk sok jutalmat és kitüntetést.

Nyikityenkó Ligijja a Donyec-körzet *Dobropolje* nevű falujából elküldte félévi ellenőrző „táblázatát”. Megmagyarázta, miért van külön osztályzat: orosz nyelv és irodalomból, – ukrán nyelv és irodalomból. – „Ki milyen köztársaságban él, annak nyelvét és irodalmát épp úgy kell tudnia, mint az orosz nyelvet és irodalmat. Ukrán nyelven szavaljuk Sevcsenkót, oroszul Puskind és egyformán szeretjük mindkettőt.”

Aleskina Rája levele *Asztrachányból* jött és nagy hatást tett. – Február 23-a nálunk a Vörös Hadsereg napja. Elhatároztuk, hogy az osztálybeli fiúk számára meglepetést készítünk, hiszen ők a mi jövődő katonáink. Feldíszítettük a tantermet, s mindegyiknek vettünk egy apró ajándékot. Nagyon megilletődtek, és Sagin Vlagyimirunk felkiáltott: – Viszonzás március 8-án! A Nemzetközi Nőnapon. Éljenek a lányok, a mi drága harcos társaink! ...

(Az én magyar diákjaim is nagyon megilletődtek a levél hallatán, s azóta kölcsönösen köszöntik egymást a pákozdi csata emlékünnepén és március 8-án. Sőt, még a Gyermeknapon is „cseréltek” egy szál virágot és egy szem csokoládét. A jövődő harcos társak jelenleg mégis pajkos gyerekek.)

Ugyancsak elgondolkoztató „felhívást” küldött *egy ukrán úttörőcsapat Vaskovciból*: – Bár távol vagyunk egymástól, a barátság közel hoz bennünket. Versenyezzünk egymással! Hamarosan „magyar estet” rendezünk. Segítségetekkel szeretnénk közelebbről megismerni Magyarországot életét, kultúráját. Ismerni akarjuk nemzeti hőseiteket, akik dicsőséget szereztek az országnak halhatatlan tetteikkel... De írjátok meg azt is, ti milyen hasznos cselekedeteket végeztek szülővárosotok számára!

(Az ilyen „kihívás” szárnyakat adott a társadalmi munkának, mert szégyen lett volna a „hasznos cselekedeteket” felelet nélkül hagyni.)

Hotykovából Ljutkov Oleg a bélyeggyűjtőkkel keresett kapcsolatot: – Küldjetekek bélyegyet sport, virágok, madarak, gombák, halak, kutyák képeivel! Én küldöm bélyegen az Ermitázs kincseit, a Moszkva-sorozatot és a Szpartakiád-szériát...

Bodrovnyik Nyina Feodosziából – Krímből – a festőművészet barátait kereste: – Fogadjátok szeretettel híres festőink képsorozatát levelezőlapon. A sorozat címe: – Mai gyermekkor. – 1. Az úttörővasút pénztáránál. 2. Kirándulás. 3. Padagógus-napi köszöntő. 4. Úttörő-avatás. 5. Ünnepe előtt. 6. Faültetés. Nyina kérte, hogy mi is küldjünk hasonló képeket. Nagyban folyik a gyűjtés. Erről is lehetne képet festeni.

Nyikityina Jelena a táncdalfesztivál moszkvai szakasza óta Koós János híve lett: – Küldjetekek hanglemezt és képet! Tanulok magyarul. Ide írom magyar betűkkel, amit már tudok mondani is, nézzétekek meg, jól van-e:

Viszontlátásra! ... Boldog újévet!

Budapest nagy város. November 7. nagy ünnepe.

Szeretlek.

Egy gyufacímke feliratát is el tudom olvasni, csak az értelmét írástok meg. Ez van rajta: – Takarékos jelen – boldog jövő!

Mazsenova Mánya Asztrachányból elküldte a Pionyerszkaja Pravda egyik számát. A lap éppen meghirdeti a „Művészeti stafétát” a következő szavakkal: – Mindenkinék, mindenkinék, mindenkinék! Megnyílik az úttörő-színház. Minden néző művész is lehet. Hogyan lehet belépni a színházba? Részt kell venni a művészeti stafétában!...

(Ilyen kellene nekünk is! – tört ki az én gyerekeimből is a művészi ambíció.)

Persze, kedves tévedések nélkül nincs idegen nyelvű levelezés.

Egyik diáklányom első önálló orosz levele nem kis fejtörést okozott szovjet pajtásának. Jelvényt szeretett volna kérni, ami oroszul: znacsok. Hogy mit írt helyette, az Nazarova Tamara töprengő válaszeveleéből derült ki: – Kedves Erzsím! Miféle csengőt szeretnél, hogy küldjek neked? A csengőt nálunk az ajtóra teszik, és csengetnek vele. Írd meg részletesebben, milyen csengőre gondolsz!

Erzsím a fejére csapott és felkiáltott: – Jaj, nekem! Znacsok helyett azt írtam, hogy zvanok...

De szovjet levéllel is történt egy kis „elírás”. Azaz inkább borítékcseré. A nekünk címzett borítékból a következő szövegű levél került elő: – Kedves kubai pajtások! Gyakran látunk rólatok filmet a tévében. Írónőnk, Vanda Vaszilevszkaja nem egyszer meglátogatta Kubát, olvastuk írásait. Szeretnénk levelezni veletek is. Már levelezünk az NDK-val, Jugoszláviával, Magyarországgal, Csehszlovákiával. Majd küldünk jelvényt és nyakkendőt!...

(Érdekes lett volna látni a kubai pajtások meglepődését, mikor a nekik címzett borítékból ilyen levél hull ki: – Szervusz, Damjanich-csapat! Mi újság Szolnokon?...)

Minden új tanév új pajtásokat, új leveleket, új örömeket hoz. A levelezők tábora bővül, a stílus színesedik, a kapcsolat szilárdul. Akik részt vesznek egymás örömeiben, gondjaiban, közlik egymással gondolataikat, szinte egy családdá válnak. Ünneplik egymás születésnapját, tisztelik egymás ünnepeit, ajándékot küldenek a fenyőfa alá.

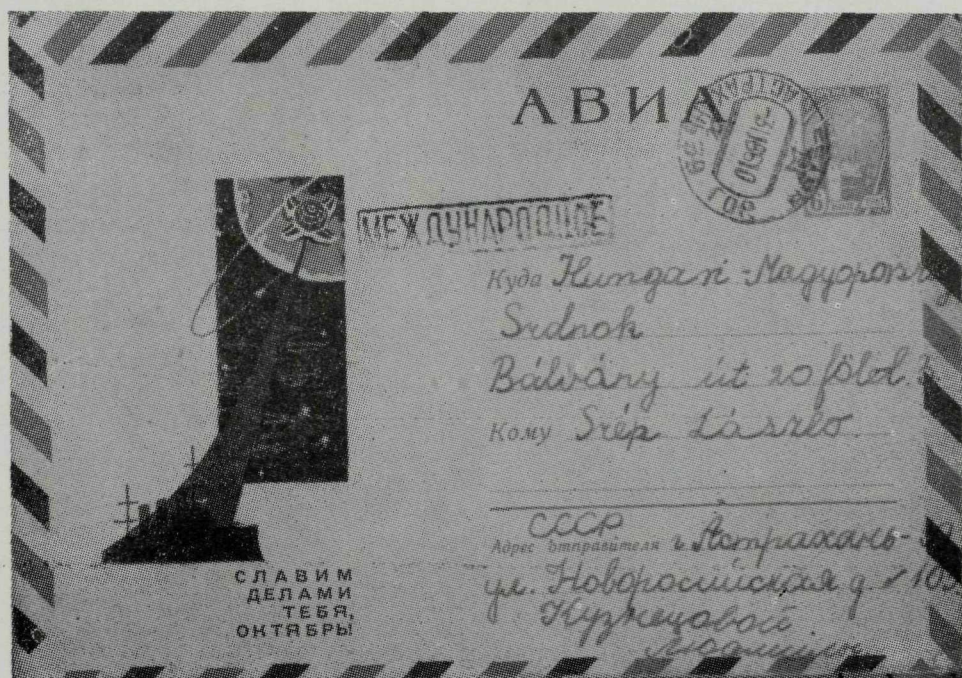
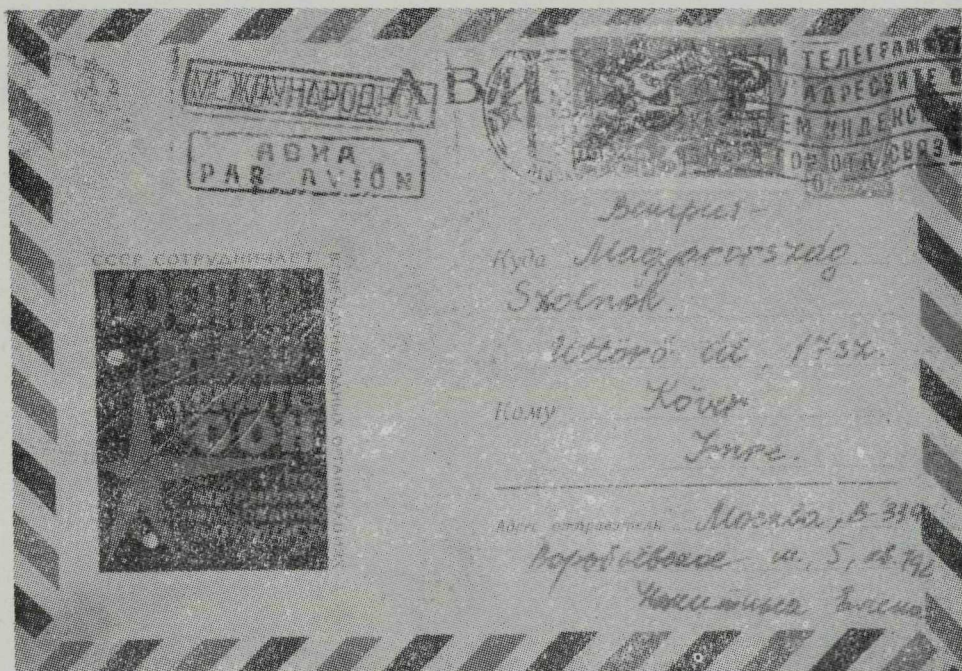
Hogyne lenne most közös lelkesedés tárgya az 50. November 7.!

Az erre utaló első levelet *Vakuljan Valentyina* írta *Ukrajnából*: – Előre kérünk benneteket, hogy November 7-én tegyetek koszorút a szovjet harcosok testvéri sírjára. Gondolatok rájuk, akik elestek a harcban, miközben városotokat felszabadították.

Könnyes tekintetekkel találkoztam, mikor felnéztem a levélből. Nem kellett szólnom. Tudom, hogy egyetlen szovjet hős sírja sem marad virág nélkül, hiszen az első November 7. hirdette meg a proletár nemzetköziséget, amelynek szellemében a Vörös Hadsereg katonái szabadságunkat hozták.

Örködjék a szabadság felett a szeretet és barátság!

K. TÓTH LENKE

Ára: 5,— Ft